НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Гуманітарно-педагогічний факультет

Кафедра фізичної культури і спорту

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
«Психологічна підготовка тренерів командних видів спорту»

з дисципліни «Психологічний супровід у сфері фізичної культури і спорту»
для студентів ОС «МАГІСТР»
очної та дистанційної форм навчання

Київ – 2025

УДК 37.091.21:796.332.071.43

Рецензенти: доктор психологічних наук, професор
Полунін Олексій Васильович;
доктор філософських наук, професор
Бочелюк Віталій Йосипович;

Рекомендовано вченою радою гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів та природокористування України (протокол № від 26 жовтня 2025 р.)

Костенко М.П. , Шмаргун В.М.

Психологічна підготовка тренерів командних видів спорту: метод. рекомен. КИЇВ: НУБіП України, 2025. 130 с.

ISBN 000-000-0000-00-0

Проаналізовано основні засади підвищення рівня професійної підготовки тренерів, систематизовано, удосконалено та адаптовано вже напрацьовані методичні підходи до групової взаємодії спортсменів. Визначені, теоретично обґрунтуванні та експериментально перевірені педагогічні умови підготовки майбутніх тренерів до коректного проведення заходів з командних ігрових видів спорту.

Для тренерів, викладачів, наукових працівників, студентів, спортсменів та всіх, хто цікавиться проблемами підготовки майбутніх тренерів ігрових видів спорту.

УДК 37.091.21:796.332.071.43

ISBN 000-000-0000-00-0

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА _____ **5**

РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГРУПОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ СПОРТСМЕНІВ В ІГРОВИХ ВИДАХ СПОРТУ _____ **8**

1.1. Аналіз феномену групової рефлексивності спортсменів у психолого-педагогічних дослідженнях **9**

1.2. Освітні реалії підготовки тренерів до діяльності в командних видах спорту **24**

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ТРЕНЕРІВ _____ **36**

2.1. Критерії оцінювання, показники та рівні підготовки майбутніх тренерів до формування групової згуртованості..... **37**

2.2. Сучасний стан підготовки тренерів з футболу до тренерської діяльності..... **54**

РОЗДІЛ 3. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ _____ **75**

3.1. Визначення умов підготовки тренерів **76**

3.2. Удосконалення підготовки тренерів до роботи з спортсменами в ігрових видах спорту..... **91**

ПІСЛЯМОВА _____ **112**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ _____ **117**

ДОДАТКИ _____ **123**

ПЕРЕДМОВА

Професійна діяльність тренера та спортсменів спрямована на досягнення певних показників, отримання результату, який є кращим у порівнянні з іншими. Важливим аспектом у даному випадку виступає спортивна майстерність та відповідні здібності спортсмена. За таких умов головним завданням тренера є розвиток цих компонентів у спортсменів, а в командних видах спорту встановлення ефективних зв'язків та розподіл обов'язків між членами команди.

Рефлексивна культура є базовим компонентом зрілої особистості і висококваліфікованої професійної праці будь-якого фахівця. Вона обумовлює інтенсивність формування його досвіду, забезпечує переосмислення змісту свідомості суб'єкта і усвідомлення ним прийомів власної майстерності, здібностей, можливостей і перспектив.

Питанню групової роботи присвячені роботи науковців у різних аспектах: зміст та складові елементи групової рефлексивності – M.A. West (1996), K. Knight, D. Sperlinger та M. Maltby (2010), N.I. Sabtu, R. Matzin, R. Jawawi та J.H. Jaidin (2019), M.C. Schippers, D.N. Den Hartog та P.L. Koopman (2007); умови існування, прояву групової рефлексивності та впливів на неї – B.J. Lovaas та G.B. Vrale (2020); вплив групової рефлексивності на соціалізацію членів групи, підвищення ролі меншості в групі та зменшення ролі керівника – K.E. Weick (1995), C.K.W. De Dreu, (2002).

Традиційно завдання роботи тренера сприймають у контексті управління тренуванням. Однак діяльність тренера має більш широкий характер. Тренер одночасно виконує багато

функцій, він перш за все педагог, менеджер, психолог, фахівець в галузі медицини, юриспруденції, крім того юрист, журналіст а іноді й дипломат (Brynzak S., Putrov S. & Kostenko M., 2021, с. 344). Такий широкий спектр обов'язків викликає ґрунтовного дослідження процесу підготовки сучасного тренера.

Готовність тренерів до роботи зі спортсменами, створення з них злагодженої команди яка здатна досягати високих результатів обумовлена перш за все їх підготовкою. Поняття підготовки тренерів ігрових видів спорту, не зважаючи на його поширеність, в сучасних наукових дослідженнях не має однозначного трактування, а аспект підготовки майбутніх тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту є малодослідженим.

Встановлено, що проблема підготовка майбутніх тренерів ігрових видів спорту (на прикладі футбольних команд) не була предметом спеціальних наукових досліджень. Доцільність наукового пошуку підтверджується необхідністю подолання існуючих суперечностей між:

− вимогами, що висуває суспільство до індивідуального розвитку особистості та недостатньою підготовленістю випускників факультетів фізичного виховання до даного виду роботи;

− потребою сучасних об'єднань фізкультури та спорту в професійно компетентних фахівцях та недостатньою розробленістю науково-методичних засад їх підготовки;

− потребою підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів і недостатньою розробленістю ефективної методики для досягнення необхідного результату.

РОЗДІЛ

1 ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГРУПОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ СПОРТСМЕНІВ В ІГРОВИХ ВИДАХ СПОРТУ

- **Аналіз феномену групової рефлексивності спортсменів у психолого-педагогічних дослідженнях**
- **Освітні реалії підготовки тренерів до діяльності в командних видах спорту**

1.1. Аналіз феномену групової рефлексивності спортсменів у психолого-педагогічних дослідженнях

Особливості життєдіяльності людини характеризуються неперервним контактом з оточуючими, узгодженням своїх дій з власними можливостями та сподіваннями інших людей. Сучасний представник соціуму повинен постійно здійснювати аналіз спільної діяльності, лише за такої умови можна досягти високої результативності роботи трудових колективів, спортивних команд та підвищити конкурентоспроможність організацій.

Рефлексивна культура є базовим компонентом зрілої особистості і висококваліфікованої професійної праці будь-якого фахівця. Вона обумовлює інтенсивність формування його досвіду, забезпечує переосмислення змісту свідомості суб'єкта і усвідомлення ним прийомів власної майстерності, здібностей, можливостей і перспектив (Hall & Simeral, 2017).

Рефлексія є важливою умовою успішного здійснення будь-якої діяльності. (Shmargun V., Griban, G., Kostenko M., 2020, с. 195). Особливу роль вона відіграє в складній, динамічній роботі, а саме в тих її видах, які виконуються в складній міжособистісній і груповій взаємодії. До неї, безперечно, відноситься спортивно-ігрова та освітня діяльність. Тому поряд з іншими професійно значимими психологічними якостями сучасний спортсмен повинен володіти розвиненою рефлексією.

Рефлексія – це не просто знання або розуміння суб'єктом самого себе, але і з'ясування того, як інші знають і розуміють «рефлектуючу» особу, її особистісні особливості, емоційні реакції і когнітивні (пов'язані з пізнанням) уявлення. Коли змістом цих уявлень виступає

предмет спільної діяльності, розвивається особлива форма рефлексії – предметно-рефлексивні відносини (Helyer, 2015). Отже, рефлексія згідно даного визначення розглядається як самоаналіз, тобто певний розумовий процес.

Підтвердженням даної думки є визначення рефлексії, що наведене у роботі Д. Боуд, Р. Кео та Д. Вокер, це форма теоретичної діяльності суспільно-розвиненої людини, спрямована на осмислення всіх своїх власних дій і їх законів; діяльність самопізнання, яка розкриває специфіку духовного світу людини, або як осмислення чогось за допомогою вивчення і порівняння; в вузькому сенсі – новий поворот духу після скоєння пізнавального акту до «я» (до центру акта) і його мікрокосму, завдяки чому стає можливим привласнення пізнаного (Boud et al., 1985).

При цьому процес рефлексії проходить на думку науковців у п’ять етапів:

1) актуалізація основних способів мислення і дій, що використовуються в проблемно-конфліктній ситуації в якій перебуває особистість;

2) усвідомлення малої ефективності існуючих пріоритетних способів мислення і дій;

3) дискредитація способів мислення і дій як таких, що неефективні;

4) пошук нових способів мислення і дій;

5) реалізація нових способів мислення і дій.

У підході запропонованому N.I. Sabtu, R. Matzin, R. Jawawi та J.H. Jaidin (2019) рефлексія розглядається як найважливіша регулятивна складова особистості, що дозволяє їй свідомо вибудовувати свою життєдіяльність» Автори вбачають специфічний характер рефлексії по відношенню до інших видів психічних процесів, її особливу,

комплексну і синтетичну природу і особливий статус і місце в структурі психічних процесів.

Рефлексія може бути як індивідуальною так і колективною.

Колективна й індивідуальна рефлексія мають свої особливості (Горбатюк, & Кулик, 2015):

– індивідуальну рефлексію слід активізувати з метою вироблення навичок і вмінь керувати власною самосвідомістю (це перш за все – самоаналіз, самосприйняття, самопереконання, самонастанова, самоконтроль, самоподолання, самопокарання, самопізнання тощо);

– колективна рефлексія сприяє аналізу здобутих результатів, труднощів й шляхів їх подолання, досягнення поставлених цілей, участь кожного в спільній діяльності, усвідомлення власних почуттів, порівняння їх з відчуттями й міркуваннями інших членів групи.

Також за кількісною ознакою рефлексію поділяють, наголошуючи на існуванні групової та індивідуальної рефлексії (Rania et al., 2021):

– при індивідуальній рефлексії людина самостійно описує процеси, що мали місце в її свідомості, мисленні і поведінці, вона аналізує послідовність і зміст розумових операцій, помилки, труднощі, стереотипи, нові ідеї, а також підстави, мотиви і цілі своїх дій;

– при здійсненні групової рефлексії учасники групи виявляють, фіксують і усвідомлюють особливості групових дій з метою їх подальшої координації.

Крім того змістом групової рефлексії можуть бути (Knight et al., 2010):

– досвід існування групи;

– прагнення досягти певної мети;

– сенс існування групи для кожного її члена;

– різноманітні форми спільної життєдіяльності членів групи;

– не розкриті потенційні можливості і приховані ресурси групи;

– промахи, помилки та втрачені можливості групової діяльності.

Досліджуючи групову та індивідуальну рефлексію B.J. Lovaas та G.B. Vrale (2020) визначили особливості групової рефлексії:

– групова рефлексія здійснюється через міжособистісну і внутрігрупову взаємодію, в якій вміст свідомості одних членів групи стає доступним для аналізу через дії інших (в груповій рефлексії учасники спільної діяльності виявляються по відношенню один до одного віддзеркаленням та джерелом самоаналізу, допомагаючи один одному побачити себе з позиції своєї ролі у спільній діяльності, тобто існує динамічна рольова структура групи);

– змістом групової рефлексії виявляються характеристики групи і події, які значимі для всіх або більшості членів групи в силу їх взаємної залежності в минулому, сьогоденні і майбутньому (головними елементами аналізу виступають образ «Ми» та колективна доля);

– групова рефлексія тісно пов'язана з процесами соціального впливу і лідерством, вона не вільна від соціально-психологічних ефектів, що виявляються при групових обговореннях і обміні знаннями (поляризації, зсуву до ризику, ефекту «загального знання», різних групових захисних механізмів).

Багатоаспектність рефлексії підкреслюється також в роботі C. Fox, (2014), яка відокремлює конструктивний і контрольний чинники. Тому рефлексія з одного боку виступає, як процес пошуку і встановлення розумових

зв’язків між існуючою ситуацією і світоглядом особистості в даній області діяльності, спілкуванні і поведінці. З іншого боку рефлексія – це процес налагодження, перевірки та використання зв’язків між існуючою ситуацією і світоглядом особистості в даній області; механізм відображення або використання результатів відображення для самоконтролю в діяльності або спілкуванні.

Під час здійснення групової рефлексії актуалізуються уміння учасників групи сприймати, оцінювати та розуміти інших членів групи, визначати своє місце в групі та ідентифікувати себе з групою. В умовах групової рефлексії члени групи отримують інформацію про те, як їх сприймають інші учасники групи, наскільки об’єктивне їх власне самосприйняття. У ході рефлексії накопичуються альтернативні інтерпретації подій, що забезпечує існування різноманітних смислів, яке дозволяє швидко адаптуватися групі до змін. При цьому інформація передається як на вербальному, так й невербальному рівні.

З наукової точки зору нас зацікавила проблема професійно-особистісного характеру становлення майбутнього фахівця. Тобто аспект формування рефлексивності як якості особистості. Рефлексивність як якість особистості сприятиме успішному виконанню будь-якої діяльності, спрямовуючи розумовий процес, організовуючи його й керуючи їм. Особистість через рефлексивність буде управляти рішенням завдання, плином своїх думок.

Рефлексивність така якість особистості, що сприяє підвищенню ефективності самопізнання та на думку A. DaSilveira, M.L. DeSouza та W.B. Gomes (2015) виявляється у самосприйнятті, самоспостереженні, самоаналізі й самоусвідомленні. Рефлексивний аналіз передбачає визначення суті і причин явищ та процесів, що

призвели до того чи іншого результату, звернення до оцінки власного способу дії. Ступінь рефлексивності визначає і ступінь об'єктивності знань про себе, так як саме неоднозначність і некатегоричність суджень про себе дозволяють вести внутрішній діалог, «обговорення з самим собою своєї особистості, її цінностей».

М. Адамс визначає рефлексивність як процес самозвернення, при цьому повинна бути обов'язково актуалізована наявність механізмів і положень свідомого контролю над процесом самозвернення з метою удосконалення функціонування (Adams, 2003, с. 223).

Досліджуючи генезис рефлексивної свідомості M. Bickhard (2005) розглядав рефлексивність як взаємодію двох змінних, в якій кожна з них впливає на іншу змінну. У наслідок такої взаємодії відбувається взаємна зміна змінних. Якщо для пізнання зв'язків (універсальний механізм об'єднання) є наслідуванням в найширшому сенсі цього слова, то універсальним механізмом пізнання відносин є рефлексія (с. 27).

У спілкуванні рефлексивність – це взаємне відображення суб'єктів міжособистісної взаємодії, що приводить до усвідомлення себе, своїх якостей, властивостей, характеристик, успіхів і невдач і їх причин (Frame, 2014, с. 26).

Рефлексивність як фундаментальну властивість особистості, також розглядає T. Russell (2018). Він зазначає, що завдяки рефлексивності відбувається усвідомлення і регуляція суб'єктом своєї діяльності.

Встановлено, що рефлексивність при самооцінці робить її більш обґрунтованою і наближає до адекватної, і в процесі активно діючих механізмів особистісної рефлексії складаються когнітивно оформлені знання про себе.

Важливо, що рефлексивність проявляється в здатності аналізувати свої дії і вчинки, критично усвідомлювати свої особливості, бачити свої можливості в саморегуляції своєї діяльності і поведінки. Тобто рефлексивність лежить в основі здатності людини до критичного осмислення своїх особливостей і можливостей. Постійне співвіднесення власного «Я» з позитивними та негативними зовнішніми характеристиками, підкріплене результатами об'єктивного самоспостереження, породжує адекватну самооцінку і спонукає до цілеспрямованої саморегуляції поведінки в цілому.

Рефлексивність, перш за все, потрібна в тих випадках, коли потрібно вирішувати будь-які життєві завдання, приймати рішення в самих різних ситуаціях. Розвинута рефлексивність, як якість особистості дозволяє побачити себе в безлічі соціальних позицій і ролей.

Розкриття сутності рефлексивності сприяє усвідомленню функцій покладених на людину середовищем, що в свою чергу визначають регулятиви процесу формування поведінки людини, орієнтованої на становлення інших якостей людини.

Суб'єктивні механізми регуляції поведінки людини проявляються в спрямованості різних елементів структури особистості на досягнення конкретних цілей. Усвідомлення цілей відбувається лише після накопичення знань, в тому числі про себе, і їх оцінки. Нейтральність таких знань не призводить автоматично до визначення цілей; знання набувають цінності лише тоді, коли можуть бути практично використані. Практичний інтерес може бути різним, від цього залежить, як використовуються знання, на користь собі і суспільству або на шкоду. Будь-які знання про себе, отримані в процесі самопізнання, повинні відразу за допомогою рефлексивності інтерпретуватися з точки зору їх

корисності або шкідливості для самого суб'єкта, що пізнає. У цьому полягатиме орієнтаційна функція рефлексивності (DaSilveira et al, 2015).

Рефлексивність суттєво впливає на ставлення людини до оточуючого світу на розуміння його суб'єктивності та усвідомленні переживань які несуть її дії чи бездіяльність іншим людям. Тобто формується певне світосприйняття, а це у свою чергу визначає життєву позицію людини. Отже, можна констатувати, що розвинена рефлексивність сприяє підвищенню соціальної активності людини.

Отже, універсальною і системоутворюючою якістю особистості, що сприяє успішному засвоєнню, розширенню і перетворенню соціального досвіду, переведення зовнішнього соціального у внутрішній план є рефлексивність.

В умовах тісних стосунків, миттєвих реакцій та при виконанні єдиного завдання виникає потреба формування певної особистісної якості, що враховує створення ситуації взаєморозуміння високого рівня. Цей факт актуалізує потребу у груповій рефлексивності з метою підвищення якості керованих процесів і зниження витрат як матеріальних так і людських ресурсів.

Велике значення при цьому набуває групова рефлексивність спортсменів, яка дозволяє їм аналізувати ефективність своєї діяльності, з урахуванням власного і чужого, індивідуального та колективного досвіду.

Уточнимо понятійний апарат дослідження. Так під груповою рефлексивністью розуміють реалізовану спрямованість, орієнтацію групи на аналіз своєї діяльності, а також на зміну цієї діяльності за підсумками проведеного аналізу (Knight et al., 2010).

За кордоном поняття груповий рефлексивності було введено в науковий обіг M.A. West (1996), відомим

фахівцем в області психології малих груп. Він запропонував розуміти під нею «ступінь, в якій члени групи схильні до відкритого обговорення цілей їх спільної діяльності, використовуваних способів вирішення завдань і групових процесів, адаптуючи їх до очікуваних змін внутрішніх та зовнішніх умов».

Більш широке визначення групової рефлексивності дають K. Knight, D. Sperlinger та M. Maltby (2010), які відокремлюють три складові:

по-перше, це сукупність групових процесів, що забезпечують осмислення цілей, способів і результатів спільної діяльності групи;

по-друге, це стадія групової динаміки, певний стан групи, що характеризується емоційною і когнітивної спрямованістю групи на осмислення самої себе і своєї діяльності в тій чи іншій ситуації;

по-третє, це здатність групи до аналізу своєї діяльності, а також певне ставлення до самої рефлексії, в тому числі готовність використовувати її результати в подальшій спільній діяльності.

Необхідно врахувати передумови, що сприяють актуалізації формування групової рефлексії. Відповідно до висновку K.E. Weick (1995), встановлено, що необхідність досягнення успіху в колективній діяльності робить посил для конструювання групової ідентичності (с. 93).

Традиційно колективна діяльність стикається з проблемами:

– виникнення невідповідності між індивідуальними очікуваннями членів групи і результатами колективної праці;

– конфліктами, причинами яких є розбіжність індивідуальних цілей та способів діяльності, їх неузгодженість у межах групових відносин;

– багатозначність у розумінні та поясненні подій, що відбулися чи відбудуться;

– брак інформації, внаслідок малоефективної комунікабельності членів групи чи свідомого приховування інформації.

Щоб подолати дані труднощі члени команди повинні вступити у взаємодію яка з поверхнево-статутних відносин переносить акценти на особистісний рівень, що в свою чергу впливає на розвиток якості особистості пов'язаної з оцінюванням себе, своїх дій з оцінками оточуючих, усвідомлення цих оцінок та формування адекватних правил «командної гри». Дана особистісна якість, є групова рефлексивність, за допомогою якої працівники організації конструюють образ «Ми», що сприяє груповій ідентичності.

Отже, приходимо до висновку, що групова рефлексивність це певна якість групи, яка може існувати лише якщо група себе самоідентифікує, використовує систему самоаналізу та всі члени групи приймають прийняті рішення як власні цінності (рис. 1.1).

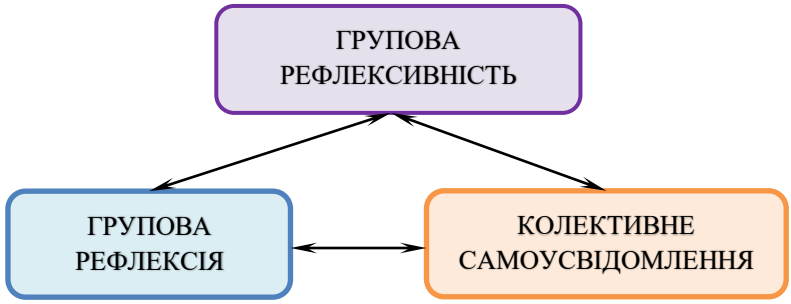

Рис. 1.1. Комплекс «групова рефлексивність»

Отже, група, яка себе самоідентифікує в процесі свого становлення набуває властивість – групову рефлексивність, головна функція якої полягає в організації, впорядкуванні,

контролі та розвитку групи з метою посилення її конкурентоспроможності.

З даного положення випливає, що можна розрізняти групи за рівнем рефлексивності. Групи з високим рівнем розвитку групової рефлексивності характеризуються високою активністю та динамічністю колективних дій, розумінням прийнятих рішень та наслідків своїх дій. Натомість групи з малою груповою рефлексивністю як правило є колективно малоактивними, запізнюються із прийняттям рішень, а також данні рішення часто бувають не актуальними для окремих членів групи.

Враховуючи, що при здійсненні групової рефлексії можуть бути використані вербальні і не вербальні механізми (Knight et al., 2010) приходимо до висновку, що групова рефлексивність як якість особистості формується, як в умовах спілкування членів групи, так й підчас використання жестів, поглядів та інших чинників альтернативної семантичної системи.

Наприклад, групова рефлексивність спортивної команди розвивається під час міжособистісного спілкування, коли проходить обговорення гри чи під час проведення матчу. Причому групова рефлексивність розвивається не обов'язково під час спілкування всієї групи, розвиток даної якості відбувається також і при обговоренні в межах малих груп чи діалогах. Головним у даному випадку виступає усвідомлення своєї ролі в командних діях під час гри. Крім того в командних видах спорту, коли гравці знаходяться на відстані один від одного та швидко пересуваються, що не дає їм можливості спілкуватись рефлексія може здійснюватися за допомогою певної системи дій. Тобто групова рефлексивність формується на основі розуміння міміки, жестів, перенесення центрів зосередження поглядів, особливих знаків руху тіла тощо.

Під час колективних дій спортивної команди групова рефлексивність сприяє формуванню когнітивного досвіду кожного члена команди, що трансформується у командний когнітивний досвід, тобто, систему знань про тактику та стратегію гри, мислення членів команди, їх техніку. Оперування такими знаннями сприяє підвищенню ефективності спільної діяльності спортсменів:

– усвідомлення учасником команди своєї ролі та місця в ній;

– розуміння хто з членів команди сприяє покращенню ефективності гри спортсмена;

– врахування того, що спортсмен своїми діями може підсилити гру іншого члена команди і тим самим сприятиме покращенню гри всієї команди.

Цікавим є висновок A. Gurtner, F. Tschan, N. K. Semmer та Chr. Nagele (2007) про те, що розвинута групова рефлексивність впливає на прояв лідерських якостей у членів групи (с. 141). При високому рівні розвитку групової рефлексивності послаблюється вплив лідера на прийняття рішень, як наслідок знижується прояв лідерських якостей у членів групи.

Такий феномен групової рефлексивності має два прояви:

1) якщо всі учасники команди однаково оцінюють ситуацію, що склалася, то рішення приймаються швидко і адекватно здатностям членів команди (керівник, як генератор ідеї та головний розподільник обов'язків не потрібен);

2) якщо спортсмени не мають чіткого уявлення про тактику і стратегію гри, підміняють читку взаємодію розпливчастими судженнями, то рішення приймаються уповільнено, спортсмен начебто «перестраховується» і швидкість гри суттєво падає (виникає необхідність у лідері

команди, який братиме відповідальність на себе й регулюватиме відносини між спортсменами під час гри).

Отже, для підвищення швидкості та ефективності роботи спортивної команди групова рефлексивність повинна бути сформована на засадах реального стану прояву індивідуальних якостей спортсмена та адекватного їх оцінювання в групі.

Сформованість групової рефлексивності як якості особистості кожного члена групи сприятиме:

– готовності спортсменів до різних сценаріїв протікання гри;

– швидкій адаптації гравців до змін;

– адекватному оцінюванню інших груп (спортивних команд);

– формуванню позитивної групової ідентичності;

– усвідомленню часу існування команди, тобто формуванню спільного бачення майбутнього;

– формуванню колективної пам'яті команди.

У психологічних дослідженнях зустрічається теза, що групову рефлексивність доцільно розглядати як групову компетентність, в яку входить здатність групи до аналізу своєї діяльності, а також певне ставлення до самої рефлексії, в тому числі готовність використовувати її результати в подальшій спільній діяльності (Knight et al., 2010).

– професійні навички (навички, які пов'язані з технікою гри, вони притаманні спортсменам певного виду спорту);

– соціальна компетентність (здатність адекватно оцінювати навколишню дійсність, уміння будувати свою поведінку).

Узагальнюючи попередні дослідження приймаємо, що групова рефлексивність – це якість особистості, що сприяє підвищенню самопізнання через сприйняття висновків

членів групи про особистість, взаємоспостереження, самота взаємоаналіз, усвідомлення себе, своїх якостей, властивостей, характеристик, успіхів і невдач і їх причин у групових відносинах, завдяки чому відбувається успішна регуляція суб'єктом спільної діяльності групи.

Отже, для успішної, злагодженої командної гри кожен спортсмен, який себе позиціонує як член команди повинен володіти особистісною якістю, що має назву групова рефлексивність. Звичайно дана якість формується в ході командної гри, коли спортсмен засвоює сильні і слабкі сторони як власної гри так і гри інших членів команди. Такий процес проходить хаотично і часто вимагає так званої «зіграності» спортсменів, щоб вони почали «відчувати» один одного, тобто значних витрат часу.

Щоб розвивати групову рефлексивність необхідно застосовувати технології, що спрямовані на аналіз командного досвіду.

Вони спрямовані на пошук відповідей чотирьох питань:

1) яка мета була поставлена перед командою;

2) що було зроблено для досягнення поставленої мети;

3) що можна удосконалити в майбутньому для досягнення мети;

4) розроблення стратегії дій в наступний раз.

Отже, говорячи про групову рефлексивність, як особистісну якість члена спортивної команди можна у якості показника її прояву використовувати здатність групи до навчання. Тобто, якщо група в наслідок аналізу своєї діяльності виробляє нові знання які приймаються всіма членами групи і використовуються у її подальшій діяльності, то можна говорити про сформованість групової рефлексивності.

Даний висновок не суперечить концепції навчання Б. Елк'єра: за наявності сформованої групової рефлексивності успішні команди не лише здійснюють коригування своїх дій на підставі заздалегідь встановлених правил та взаємовідносин в групі, а й здатні до переосмислення і оновлення самих правил діяльності, обов'язків членів команди тощо (Elkjaer, 2004, с. 429).

Отже, можна констатувати, що групова рефлексивність впливає на зменшення авторитарного тиску в команді, сприяє створенню атмосфери взаєморозуміння, а це у свою чергу призводить до того, що члени команди прислуховуються до думки кожного і враховують її.

Необхідно також підкреслити, що групова рефлексивність не лише сприяє демократизації відносин в групі, зменшенню авторитаризму лідера та більшості над меншістю, що реалізується через удосконалення спільної діяльності, а й сприяє гуманізації відносин між членами групи.

Отже, особлива роль у формуванні групової рефлексивності спортивної команди відводиться тренеру, капітану, чи психологу команди тому, що саме вони:

– беруть активну участь у формуванні організаційної культури;

– висувають на розгляд команди та актуалізують значення системи оцінки якості гри кожного члена команди окремо і всієї команди разом;

– забезпечують стимулювання роботи спортсменів під час тренувань та гри;

– контролюють обізнаність спортсменів про їх цілі і роль під час проведення змагання.

– створюють психологічний клімат для обміну знаннями;

– визначають необхідність та мають право на проведення організаційних змін в команді.

У ході тривалої практичної діяльності встановлено, що тренер спортивної команди є ключовою фігурою при формуванні групової рефлексивності. Це пов'язано з тим, що в спортивній команді кожен з її членів характеризується різним рівнем індивідуальної рефлексивності і лише від наполегливості тренера залежить чи відбудеться формування групової рефлексивності як стійкої характеристики кожного спортсмена.

Для забезпечення успішного проведення рефлексії в команді тренер повинен створити:

– позитивне комунікативне середовище при обговоренні специфіки гри та ролі кожного спортсмена в ній;

– умови усвідомлення, що кожен з гравців виконує певну роль в команді, яка може бути змінена і це не позначає зміну статусу гравця в команді (захисник, напівзахисник, форвард, гравець запасу, другий воротар тощо);

– середовище прояву феномена лідерства спортсменом (кожен член групи повинен відкрито висловлювати свою точку зору та виявляти ініціативу з удосконалення як власної гри так і гри команди);

– захисні групові механізми (взаємопідтримка, толерантність, обґрунтована критика);

– умови формування позитивної групової ідентичності (стійке уявлення членів групи про їх колектив).

Сформована групова рефлексивність, як якість особистості, кожного члена спортивної команди сприятиме:

– швидкій адаптації гравців до змін, як в розміщенні сил всередині команди, так й до змін у команді суперника;

– готовності членів команди до різних комбінацій та форм спільної активності (зіграність гравців у дуетах, трійках, тощо);

– аналізу стосунків та ефективності взаємодії гравців у командах суперників;

– підтримку позитивної групової ідентичності та розумінню образу команди з позиції «Ми»;

– розвитку колективної пам'яті (стійкого уявлення про минуле, яке поділяється та створюється членами спортивної команди);

– формуванню спільного бачення майбутнього кожним гравцем команди.

Отже, формування групової рефлексивності, як якості особистості спортсмена командних ігрових видів спорту дозволяє: підвищити ефективність спільної діяльності гравців; засвоювати нові правила, схеми та комбінації гри; спільно розробляти прийоми і техніки рефлексії; аналізувати накопичений досвід, розробляти рекомендації, сприймати їх та використовувати. При цьому актуалізується роль тренера, який спрямовує рефлексивні процеси на формування групової ідентичності; підвищення ефективності різнопланових комунікативних зв'язків як вербального так й не вербального характеру; актуалізує питання групової довіри керуючи дані процеси стилем лідерства.

1.2. Освітні реалії підготовки тренерів до діяльності в командних видах спорту

Професійна діяльність тренера та спортсменів спрямована на досягнення певних показників, отримання результату, який є кращим у порівнянні з іншими. Важливим аспектом у даному випадку виступає спортивна майстерність та відповідні здібності спортсмена. За таких умов головним завданням тренера є розвиток цих компонентів у спортсменів, а в командних видах спорту встановлення ефективних зв'язків та розподіл обов'язків між членами команди (Арефьєв, Краснов, & Костенко, 2018).

Традиційно завдання роботи тренера сприймають у контексті управління тренуванням. Однак діяльність тренера має більш широкий характер. Тренер одночасно виконує багато функцій, він перш за все педагог, менеджер, психолог, фахівець в галузі медицини, юриспруденції, крім того юрист, журналіст а іноді й дипломат. Такий широкий спектр обов'язків викликає ґрунтовного дослідження процесу підготовки сучасного тренера.

Готовність тренерів до роботи зі спортсменами, створення з них злагодженої команди яка здатна досягати високих результатів обумовлена перш за все їх підготовкою. Поняття підготовки тренерів ігрових видів спорту, не зважаючи на його поширеність, в сучасних наукових дослідженнях не має однозначного трактування, а аспект підготовки майбутніх тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту є малодослідженим.

Згідно академічного тлумачного словника української мови «підготовка» це – дія з накопичення, або вже наявний

запас знань, навичок, досвід і т. ін., набутий у процесі навчання, практичної діяльності

Як зазначає H.R. Bennett (2012) у педагогіці спорту склалися традиції аналізу взаємодії «тренер – спортсмен», «спортсмен – спортсмен», «тренер – тренер», що в першу чергу орієнтовані на пошук оптимальних способів взаємодії.

Отже, підготовка майбутніх тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту – це система навчання та практичної діяльності, що спрямована на формування знань, умінь, навичок, досвіду з формування групової рефлексивності спортсменів (Shmargun et al., 2020).

Практикою доведено, що успішність формування умінь і навичок в значній мірі залежить від ступеня усвідомлення студентами поставлених перед ними завдань. Осмисленість передбачає розуміння і прийняття студентом того, що від нього хочуть, а також наявність умов для самостійних дій з вивчення окремих питань майбутньої професійної діяльності.

Отже, необхідно здійснити пошук заходів з удосконалення підготовки майбутніх тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів.

Для підготовки кваліфікованих тренерів масового футболу, які працюють в українських дитячо-юнацьких і аматорських командах, була розроблена навчальна програма «С» диплому ФФУ, затверджена Виконкомом Федерації Футболу України 21.12.2016 року (додаток А).

У межах теоретичної підготовки (2 лекційні години) слухачі вивчають особливості психологічного супроводу підготовки футболістів, а саме:

– механізми психологічного захисту (фантазія, раціоналізація, проекція, агресія, боязнь);

– структуру особистості;

– формування специфічного сприйняття (почуття часу, м'яча і простору);

– діагностику доігрового стану футболіста;

– психологічні риси, методи і засоби ефективного управління футбольною командою та ін.

На методичному занятті (2 години) слухачі ознайомлюються з психолого-педагогічними характеристиками особистості тренера з футболу (вимог до особистості тренера з футболу та його педагогічні характеристики; вплив особистості тренера на результативність футболістів; психічний стан тренера) та специфікою управління командою (стилі управління командою).

Слід наголосити, що шість годин відведено на семінарські заняття де слухачі залучаються до двох рольових ігор з моделювання спеціальних та ігрових вправ з технічної підготовки.

Дані заходи спрямовані на формування у слухачів вмінь і навичок побудови навчально-тренувального заняття, підбору вправ з тактичної підготовки, а також вміння використовувати макет футбольного поля та інформаційно-комунікаційні технології при поясненні їх виконання (Kryvorot, & Pryhodii, 2020).

Отже, на основі аналіз стану підготовки кваліфікованих тренерів масового футболу встановлено:

1. Здійснюється актуалізація знань тренерів з психологічного супроводу підготовки футболістів, у аспекті індивідуальної взаємодії. Питання підготовки тренера до організації колективних заходів з психологічної сумісності спортсменів, побудови спортивної взаємодії на основі міжособової комунікації, формування командного духу безпосередньо не розглядаються.

2. На семінарських заняттях тренери залучаються до рольових ігор, що дозволяє сформувати у них навички та досвід з організації групових заходів роботи з командою. Але дана робота спрямована на аспекти професійної підготовки тренера, щодо побудови навчально-тренувального заняття і не враховує специфіку формування рефлексивності спортсменів.

З метою перевірки стану підготовка тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту їм було запропоновано провести самоаналізу на основі питань анкети самоаналізу, щодо значення соціально-психологічних характеристик спортивної команди (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

«Анкета-опитувальник» думок тренерів, для самоаналізу щодо значення соціально-психологічних характеристик спортивної команди

Оберіть одне з тверджень			*Положення*	*Оберіть одне з тверджень*		
Вірно	*Спірно*	*Невірно*		*Я здатен забезпечити виконання даного положення*	*Немає потреби виконувати дане положення*	*Я потребую додаткової підготовки, щоб виконати положення*
			Позитивне комунікативне середовище при обговоренні специфіки гри та ролі кожного спортсмена в ній;			
			Кожен з гравців виконує певну роль в команді, яка може бути змінена і це не позначає зміну статусу гравця в команді (захисник, напівзахисник, форвард, гравець запасу, другий воротар тощо);			
			Середовище прояву феномена лідерства спортсменом (кожен член групи повинен відкрито висловлювати свою точку зору та виявляти ініціативу з удосконалення як власної гри так і гри команди);			

Продовження табл. 1.2

Оберіть одне з тверджень			*Положення*	*Оберіть одне з тверджень*		
Вірно	*Спірно*	*Невірно*		*Я здатен забезпечити виконання даного положення*	*Немає потреби виконувати дане положення*	*Я потребую додаткової підготовки, щоб виконати положення*
			Захисні групові механізми (взаємопідтримка, толерантність, обгрунтована критика);			
			Формування позитивної групової ідентичності (стійке уявлення членів групи про їх колектив).			

Встановлено, що всі опитані тренери (24 респонденти: 13 – тренери футбольних команд; 8 – тренери волейбольних команд; 3 – тренери баскетбольних команд) досить високо оцінюють свій рівень професійної майстерності, щодо створення позитивного психологічного клімату в команді.

Невеликі труднощі опитані відчувають лише зі створенням умов усвідомлення, що кожен з гравців виконує певну роль в команді, яка може бути змінена і це не вплине на зміну статусу гравця в команді (20,81 %).

При цьому досить високо майже всі випробовувані оцінюють свої вміння триматися, моральні якості, педагогічну спрямованість роботи. Також близько максимальних значень знаходиться самооцінка за такими параметрами як професійні знання.

Після проведення обговорення специфіки міжособової комунікації, особливостей соціально-рольової взаємодії у суспільстві та команді, також необхідності запропонувати реальні заходи із забезпечення умов створення позитивного соціально-психологічного клімату спортивної команди була запропоновано провести самоаналіз (рис. 1.4).

Встановлено, що всі тренери відчувають необхідність засвоєння додаткової інформації з даної проблематики, а від 20,83 % до 66,67 % потребують навчання з різних аспектів взаємодії в середині команди. Окремі респонденти наголосили, що це «проблема гравців» та «треба психолог, хай цім і займається».

Отже, можна констатувати, що завищені результати самооцінки тренерів пов'язані з відсутністю посиленої уваги до даних аспектів життя команди. На сучасному етапі спортивної підготовки спортсменів тренеру необхідно знати особливості всіх сторін навчально-тренувального процесу.

Для оцінювання стану усвідомлення тренерами важливості формування групової рефлексивності спортсменів спочатку було проведено бесіду з обговорення та аналізу феномену «групової рефлексивності» у спорті. Потім було запропоновано тренерам на основі використання анкети-опитувальника (табл. 1.3) провести аналіз розвинутості якостей спортсменів, що характеризують групову рефлексивність (рис. 1.5).

Таблиця 1.3

«Анкета-опитувальник» думок тренерів, для аналізу розвинутості якостей спортсменів (

Характеристика	*Розвинута*	*Швидше розвинута*	*Наявна*	*Майже не розвинута*	*Відсутня*
Швидка адаптація гравців до змін, як в розміщенні сил всередині команди, так й до змін у команді суперника					
Готовність членів команди до різних комбінацій та форм спільної активності (зіграність гравців у дуетах, трійках, тощо)					
Здатність до аналізу стосунків та ефективності взаємодії гравців у командах суперників					
Підтримка позитивної групової ідентичності та розумінню образу команди з позиції «Ми»					
Розвинута колективна пам’ять (стійке уявлення про минуле, яке поділяється та створюється членами спортивної команди)					
Спільне бачення майбутнього кожним гравцем команди					

Встановлено, що на думку тренерів у спортсменів їх команд розвинуті такі якості як: адаптація гравців до змін, як в розміщенні сил всередині команди, так й до змін у команді суперника (91,67 %); готовність членів команди до різних комбінацій та форм спільної активності (87,50 %);

спільне бачення майбутнього кожним гравцем команди (95,83 %).

Такі високі показники обумовлені таким явищем як зіграність команди, це досягається шляхом наполегливої праці у тренувальному процесі. При обговоренні даних характеристик більшість тренерів як правило не загострює увагу на необхідності проведення додаткових заходів зі спортсменами, щодо психологічної підтримки розвитку даних якостей.

Існує суттєва розбіжність тренерів у визначенні рівня розвинутості колективної пам'яті спортсменів, тобто їх стійке уявлення про минуле, яке поділяється та створюється членами спортивної команди.

Так 12,50 % респондентів вважають що команда це «історично незмінний» колектив у якому підтримується певний «командний дух» до якого долучаються молоді та нові спортсмени. Як правило це пов'язано з двома аспектами: по перше, команда має певну історію і в ній змінилось декілька поколінь спортсменів; по-друге, сам респондент тривалий час є тренером однієї команди. Інші опитані («нові» тренери та «молоді» команди) вказали, що колективна пам'ять розвинута лише у 70,83 % гравців.

Спираючись на дослідження T. Marshall (2019) та C. Johns (2011) загально психологічна підготовка тренерів у аспекті формування групової рефлексивності спортсменів є важливою складовою управління навчально-тренувальним процесом і входить в комплекс заходів професійного становлення тренера. Формування групової рефлексивності входить у структуру розвитку значних проявів психіки спортсмена, що відповідає вимогам тренувальної і змагальної діяльності.

Колективні заходи з психологічної підготовки спрямовані на формування особистісних якостей членів

команди, що необхідні для спортивної діяльності для виконання поставлених задач під час змагань.

Проаналізувавши рівень підготовки тренерів до управлінні навчально-тренувальної роботою і змагальним процесом футболістів та особливості підготовки майбутніх тренерів у закладах вищої освіти встановлено, що рівень їх готовності до керування спортивним колективом достатній для ефективного вирішення завдань спортивних змагань. Однак, більшість тренерів та студентів мають завищену самооцінку своїх здібностей, якостей і навичок, а також відстаючими є пізнавальні процеси у галузі психології спорту та формування групової рефлексивності спортсменів, як аспекту згуртованості футбольної команди.

Отже, рефлексія це здатність усвідомлювати, здатність впізнавати, пізнавати себе, відображати самого себе в психічних проявах. Рефлексія здійснюється тими ж психічними процесами, що і пізнання зовнішнього світу, але звернені ці процеси на самого себе.

Рефлексивність – це якість особистості, що сприяє підвищенню самопізнання через самосприйняття, самоспостереження, самоаналіз і усвідомлення себе, своїх якостей, властивостей, характеристик, успіхів і невдач і їх причин, завдяки чому відбувається успішна регуляція суб'єктом своєї діяльності.

В умовах тісних стосунків, миттєвих реакцій та при виконанні єдиного завдання виникає потреба формування певної особистісної якості, що враховує створення ситуації взаєморозуміння високого рівня. Цей факт актуалізує потребу у груповій рефлексивності з метою підвищення якості керованих процесів і зниження витрат як матеріальних так і людських ресурсів.

Доведено, що групова рефлексивність це певна якість групи, яка може існувати лише якщо група себе

Групова динаміка спортивної команди розвивається під час міжособистісного спілкування, коли проходить обговорення гри чи під час проведення матчу. Причому групова рефлексивність розвивається не обов'язково під час спілкування всієї групи, розвиток даної якості відбувається також і при обговоренні в межах малих груп чи діалогах. Головним у даному випадку виступає усвідомлення своєї ролі в командних діях під час гри. Крім того в командних видах спорту, коли гравці знаходяться на відстані один від одного та швидко пересуваються, що не дає їм можливості спілкуватись рефлексія може здійснюватися за допомогою певної системи дій. Тобто групова рефлексивність формується на основі розуміння міміки, жестів, перенесення центрів зосередження поглядів, особливих знаків руху тіла тощо.

Встановлено, що тренер спортивної команди є ключовою фігурою при формуванні групової взаємодії. Це пов'язано з тим, що в спортивній команді кожен з її членів характеризується різним рівнем індивідуальної рефлексивності і лише від наполегливості тренера залежить чи відбудеться формування групової рефлексивності як стійкої характеристики кожного спортсмена.

Для забезпечення успішного проведення тренувань в команді тренер повинен створити: позитивне комунікативне середовище при обговоренні специфіки гри та ролі кожного спортсмена в ній; умови усвідомлення, що кожен з гравців виконує певну роль в команді, яка може бути змінена і це не позначає зміну статусу гравця в команді (захисник, напівзахисник, форвард, гравець запасу, другий воротар тощо); середовище прояву феномена лідерства спортсменом (кожен член групи повинен відкрито висловлювати свою точку зору та виявляти ініціативу з удосконалення як власної гри так і гри команди); захисні групові механізми

(взаємопідтримка, толерантність, обґрунтована критика); умови формування позитивної групової ідентичності (стійке уявлення членів групи про їх колектив).

У результаті з'ясування сучасного стану підготовки майбутніх тренерів з футболу до роботи виявлено недостатню цілеспрямованість та систематичність, інколи, навіть, стихійність зазначеного процесу; відсутність необхідних методичних та діагностичних матеріалів. Визначення рівнів підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів довело, що у більш ніж половини респондентів рівень підготовки не задовольняє сучасні вимоги і є початковим. Це зумовило необхідність розроблення практичних механізмів удосконалення процесу підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів.

РОЗДІЛ

2

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ТРЕНЕРІВ

- **Критерії оцінювання, показники та рівні підготовки майбутніх тренерів до формування групової згуртованості**
- **Сучасний стан підготовки тренерів з футболу до тренерської діяльності**

2.1. Критерії оцінювання, показники та рівні підготовки майбутніх тренерів до формування групової згуртованості

Проблема підготовки фахівця у системі освіти до певного виду діяльності є багатоаспектною, як наслідок для її вирішення необхідно врахувати не лише об'єктивні, а й суб'єктивні чинники освітнього процесу та майбутньої професійної діяльності.

На основі аналізу Навчальної програми підготовки тренерів дитячо-юнацького та аматорського футболу на курсах С-диплому ФФУ (див. додаток А), Професійно-кваліфікаційної характеристики учителя фізичної культури на основі компетентнісного підходу (додаток Б), Інструкції для посади «Тренер-викладач з виду спорту» (додаток В) встановлено, що у майбутнього тренера з футболу повинні бути сформовані:

– готовність застосовувати засоби, прийоми, технології щодо мотивації та стимулювання суб'єктів освітнього процесу та тренувань;

– здатність визначати цілі (стратегічні, тактичні, оперативні), планувати процеси для досягнення бажаних результатів, планувати діяльність суб'єктів освітнього процесу та спортивної підготовки;

– здатність організовувати процеси, створювати умови для досягнення бажаних результатів;

– здатність до переосмислення процесів, результатів, засобів їх досягнення; визначення шляхів покращення якості процесів та результатів;

– уміння використовувати методи пізнання, вміння бачити та розв'язувати професійну задачу, орієнтуватися в роботі, навчати роботі інших;

– вміння обґрунтовувати та передавати досвід;

– уміння користуватись різними методами, прийомами, методиками педагогічної діяльності та вміння застосовувати їх у педагогічній практиці;

– досвід використання технологіями усного і письмового спілкування різними мовами (рідною та однією-двома іноземними), зокрема спілкування через intertnet;

– мовленнєві навички;

– моральні якості (гуманність, доброта, чуйність, справедливість, чесність, совісність, щирість, дисциплінованість);

– професійні якості (активність, цілеспрямованість, наполегливість, працелюбність, добросовісність, креативність, ініціативність, комунікабельність, самостійність, здатність до рефлексії, мобільність вимогливість, тактовність; емоційна стабільність, поведінкова гнучкість);

– знання основ методичного спортивного тренування, вимог навчально-тренувальної, наукової та лікувально-профілактичної роботи із спортсменами, правил змагань;

– уміння ведення навчально-тренувальної роботи, відбору спортсменів до команди, проводити з ними навчально-тренувальну та виховну роботу, безпечно проводити навчально-тренувальний процес;

– знання структури спортивного тренування у футболі (види підготовки: технічну, тактичну, фізичну, інтегральну, теоретичну та психологічну);

– уміння управління командою в дитячо-юнацькому, масовому та професійному футболі;

– уміння здійснювати педагогічний контроль, проводити контроль рівня фізичної і технічної підготовленості та змагальної діяльності футболістів, проводити медико-біологічний і психологічний контроль;

– здібності оцінювання психологічної підготовки футболістів (загальні та спеціальні здібності, темперамент і характер, роль характерологічних особливостей, механізмів психологічного захисту (фантазія, раціоналізація, проекція, агресія, боязнь);

– уміння діагностувати доігровий стан футболіста;

– знання психологічних рис, методів і засобів ефективного управління футбольною командою, вимог до особистості тренера;

– знання аспектів рефлексії (структуру особистості тренера, комплекс вимог до особистості тренера з футболу, педагогічні характеристики особистості тренера з футболу, рольові позиції тренера, вплив особистості тренера на результативність футболістів, готовність до діяльності та психічний стан тренера, стилі управління командою).

Аналіз характеристик підготовки до професійної діяльності майбутніх фахівців у сфері освіти та спорту, зокрема з футболу, дозволяє окреслити чітку структуру, що складається з трьох умовних сфер:

Перша сфера – позитивне ставлення фахівця (чи майбутнього фахівця) до сфери професійних інтересів;

Друга сфера – стан теоретично-практичної підготовки фахівця до професійної діяльності;

Третя сфера – готовність до самовдосконалення та саморозвитку в межах професійної діяльності.

Відповідно, підготовка майбутніх тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту оцінювалась у межах таких критеріїв: мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, рефлексивний.

Визначимо ключові показники мотиваційного критерію за якими можна оцінити стан та динаміку підготовки тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів.

Обрання людиною професії складний та багатоаспектний процес. Пошуки власного «Я» в професійній сфері не прості і можуть зайняти багато часу. Для того щоб не помилитися, необхідно тверезо оцінити свої таланти, здібності, особливості особистості, схильності, а також професійні інтереси, які допоможуть визначити майбутню спеціальність.

Важливе значення в мотиваційній структурі особистості відіграє саме інтересу до діяльності тренера. Інтерес до майбутньої професійної діяльності тренера сприяє формуванню цілісної структури мотивів професійної діяльності.

На думку C. Stangor та J. Walinga, (2014) професійні інтереси, як форма прояву пізнавальної потреби, забезпечують професійну спрямованість особистості на усвідомлення цілей професійної діяльності і тим самим сприяють орієнтуванню, ознайомленню з новими фактами, більш повному і глибокому відображенню дійсності.

Необхідно підкреслити, що зміст і спрямованість професійного інтересу відображають оформленість мотиваційної структури особистості, що характеризує її як результат саморозвитку.

Оцінюючи пов'язані з професійною діяльністю чинники, які здатні задовольнити потреби, з урахуванням своїх здібностей, а також умов діяльності людина приходить до рішення – прийняти або не прийняти професію і якщо прийняти, то в якій мірі і в якому аспекті. Ухвалення професії породжує бажання виконати її певним чином.

Існує загальноприйнята психологічна структура інтересу (емоційний, інтелектуальний, вольовий) як складний комплекс властивостей складається з:

– потреби в діяльності взагалі;

– потреби в професійній діяльності, зокрема;

– професійних схильностей;

– професійних ідеалів;

– ціннісних орієнтацій по відношенню до професійної діяльності;

– компонентів світогляду, пов'язаних зі ставленням до професійної діяльності.

– зацікавленість родом занять, якій віддається перевага;

– індивідуально-психологічне явище, що в поєднанні з уміннями й навичками виступає об'єднувальним початком творчого ставлення до діяльності;

– спрямованість, яка в поєднанні зі схильністю визначає покликання людини до конкретної професії.

Отже, першим показником оцінювання мотиваційного компоненту є інтерес до майбутньої діяльності тренера.

Для оцінювання ефективності сформованого показника використаємо чотирьох рівневу систему:

І рівень (низький) характеризується нечисленними позитивними мотивами діяльності. В основному це мотиви уникнення незручностей та дискомфорту. Пізнавальні інтереси аморфні, ситуативні.

ІІ рівень – виявляється інтерес до учбового матеріалу, всі позитивні мотиви пов'язані лише з результативною стороною, орієнтовані на успіх, досягнення результату, навчання виступає як засіб досягнення мети.

ІІІ рівень – сформованість всіх компонентів, мотивація чітка, спрямованість пізнавальних мотивів стійка.

IV рівень – відрізняє глибоке усвідомлення мотивів, загальна цілеспрямованість.

Отже, з метою обґрунтування системи оцінювання рівнів підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів, за основу використаємо шкалу оцінювання знань студентів у

кредитно-модульній системі (Степко, Болюбаш, Шинкарук, Грубінко, & Бабін, 2004).

Притримуючись такого підходу та накопиченого досвіду приймаємо чотири рівні оцінювання показників, що може бути використана для аналізу ефективності підготовки тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів та є адаптованою для використання у освітньому процесі (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Рівні підготовки майбутніх тренерів з футболу до роботи

Рівень	*Діапазон показника, у %*	*За шкалою КМСОНП та ЗВО*
Високий	90,00 – 100,00	A (90-100)
Середній	75,00 – 89,99	B (82-89)
		C (75-81)
Низький	60,00 – 74,99	D (67-74)
		E (60-66)
Початковий	0,00 – 59,99	FX (36-59)
		F (1-35)

Перший показник мотиваційного компоненту – інтерес до майбутньої діяльності тренера (ступінь сформованості професійного інтересу визначає специфіку діяльності майбутнього тренера по професійному зростанню з метою використання своїх можливостей і здібностей) оцінюється за чотирма рівнями:

Початковий рівень – студент не виявляє особливої зацікавленості у питаннях майбутньої діяльності тренера та педагога, вважає, що інформація яка подається під час занять є достатньою для власного професійного зростання.

Низький рівень – студент у межах освітнього процесу, виконує додаткові завдання пов’язані з майбутньою

діяльністю тренера, що запропоновані викладачем для підвищення рівня професійної підготовки.

Середній рівень – студент бере участь у різноманітних заходах спортивного та освітньо-наукового спрямування, є членом проблемних груп де виконує вказівки керівника з підвищення власного рівня професійної підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Високий рівень – майбутній тренер самостійно визначає актуальні питання підвищення власної професійної майстерності та здійснює пошук оптимальних шляхів її розвитку, бере участь у різноманітних проблемних групах за професійним спрямуванням.

Отже, умовою успішності команди є врахування індивідуально-колективної взаємодії. Тренер повинен використовувати арсенал заходів для впливу колективу на кожного учасника гри окремо. Разом з тим кожен спортсмен має індивідуальні сильні сторони, які під час гри повинні бути враховані командою. Під час тренувань та змагань вплив тренера на характер індивідуально-колективної взаємодії повинен бути досить твердим, сильним та дієвим, щоб сприяти розвитку в спортсменах відповідних особистісних якостей.

Даний показник мотиваційного компоненту підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту, також можна диференціювати за чотирма рівнями:

Початковий рівень – нейтральне (або навіть негативне) ставлення до розвитку групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту.

Низький рівень – студент приймає аспект підготовки до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту, як один з аспектів підвищення ефективності командної діяльності.

Середній рівень – студент визначає індивідуально колективну роботу зі спортсменами як основу формування їх групової рефлексивності, що сприяє підвищенню результативності спортивного колективу в цілому.

Високий рівень – майбутній тренер усвідомлює важливу роль здійснення індивідуально колективної роботи зі спортсменами команд ігрових видів спорту, як оптимального шляху до вирішення проблеми удосконалення командної взаємодії.

Керівництво тренуванням спортсменів висуває певні вимоги до особистості самого тренера. Так психолого-педагогічна підготовленість дозволяє враховувати особливості індивідуальної й колективної психології спортсменів, швидше знаходити до них правильний підхід, з урахуванням їхніх особистісних якостей, уміло будувати взаємини, впливати на настрій і загальне відношення до спорту в цілому (Шиян, & Папуша, 2000, с. 179).

У діяльності тренера спортивної команди керівна функція є центральною. Як зазначають S.T. Cotterill та K. Fransen (2021) керівна складова діяльності тренера найбільш повно розкриває його професіоналізм і майстерність. Як керівник команди тренер несе відповідальність за всіх членів команди, за формування та досягнення високих спортивних результатів, за створення та підтримку позитивного спортивного духу команди.

Встановимо чотирьох рівневе ранжування даного показника.

Початковий рівень – студент не виявляє додаткової зацікавленості у розширенні знань з управління спортивним колективом.

Низький рівень – студент здійснює під керівництвом викладача пошук додаткової інформації з управління командою в ігрових видах спорту.

Середній рівень – майбутній тренер у межах обраної проблематики самостійно здійснює пошук рішення питань управління та делегування повноважень членам спортивного колективу.

Високий рівень – студент виявляє зацікавленість питаннями управління командою, делегування повноважень лідера в середині спортивного колективу, здійснює пошук та аналіз різнопланової інформації з даного питання як у межах ігрової діяльності так й з суміжних сфер міжособового спілкування.

Загальновідомо, що об'єктивними критеріями оцінки рівня кваліфікації будь-якої праці є її результативність, вміння вирішувати різноманітні професійні завдання.

У діяльності тренера важливою є сформована здатність успішно вирішувати завдання навчання, тренування та виховання спортсменів відповідно до вимог результативності спортивних змагань.

Тренер повинен мати високий рівень загальної культури та глибокі міжгалузеві знання. Професійність тренера визначається не лише знаннями зі спорту, педагогіки та психології. Робота тренера є багатоаспектною, як наслідок він повинен мати широкий спектр знань та досвіду.

Оцінка підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів пов'язана з тим, наскільки сформовані знання та уміння відповідають вимогам ефективної організації діяльності спортивної команди.

Отже, когнітивно-діяльнісний критерій оцінювання підготовки майбутніх тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту спрямований на практичний аспект професійної діяльності. Одним з показників даного критерію є – знання

особливостей, умов діяльності та вимог до тренера футбольних команд.

Початковий рівень – студент відтворює інформацію про мету та завдання діяльності тренера ігрових видів спорту.

Низький рівень – студент володіє базовими поняттями з особливостей та умов діяльності тренера ігрових видів спорту.

Середній рівень – майбутній тренер володіє базовими поняттями вимог до тренера ігрових видів спорту та орієнтується у вимогах до рівня підготовки тренера у межах конкретного виду спорту.

Високий рівень – студент чітко уявляє специфіку діяльності тренера ігрових видів спорту при організації роботи зі спортсменами, володіє знаннями про особливості організації тренувань та специфіку діяльності інших фахівців команди.

Для формування високо результативної команди тренеру необхідно постійно враховувати психологічні особливості спортсменів. Тренер приділяє увагу не лише фізичному розвитку, а розглядає особистість спортсмена комплексно у взаємодії з колективом. На розвиток спортсменів впливають спортивна та освітня діяльність, психологічна підготовки, стан родинних та дружніх відносин поза межами команди, мода та тенденції масової культури, засоби інформації тощо (Шмаргун, 2009).

Спорт і психологія нерозривно взаємозв'язані. Дисципліни з психологічної підготовки студентів сприяють підвищенню психологічної компетентності майбутніх тренерів і спортсменів.

Отже, на сучасному етапі необхідно посилити психологічну підготовку майбутніх тренерів.

З метою забезпечення ефективної підготовка

майбутніх тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту (на прикладі футбольних команд) необхідно створити спеціальну систему, що складається з наступних компонентів

– теоретична підготовка;

– спостереження за роботою досвідчених тренерів;

– супервізії перших тренінгів;

– набуття особистого досвіду учасника тренінгової групи;

– набуття особистого досвіду застосування прийомів психотерапії та психопрофілактики.

Початковий рівень – студент має епізодичні знання та окремі вміння з планування та проведення тренінгів.

Низький рівень – майбутній тренер володіє стандартними прийомами планування та проведення групової тренінгової роботи зі спортсменами футбольних команд.

Середній рівень – майбутній тренер здійснює планування та проведення стандартних тренінгів, з урахуванням індивідуальних особливостей спортсменів.

Високий рівень – студент здійснює планування та проведення тренінгів на основі пошуку об'єктивно нових для нього методичних прийомів та технік із застосуванням нових знань і умінь у нестандартних ситуаціях на основі врахування індивідуальних особливостей спортсменів; здатен в ході тренінгу за потреби змінювати техніки взаємодії спортсменів.

Низький рівень – майбутній тренер ознайомлений з методами психологічного впливу та може застосовувати їх у стандартних умовах індивідуальної роботи зі спортсменами.

Середній рівень – студент здійснює планування та проведення заходів з формування групової рефлексивності

спортсменів на основі використання методів психологічного впливу з урахуванням результатів діагностики здібностей та бажань спортсменів.

Високий рівень – майбутній тренер на основі врахування здібностей, бажань спортсменів та стану розвитку міжособистісних відносин та ігрової взаємодії здійснює групові та індивідуальні заходи з формування групової рефлексивності гравців футбольної команди.

Взаємодія тренера із командою має базуватись на плануванні і розвитку кар'єри, сприяти тому, щоб спортсмени ставити перед собою реальні цілі щодо отримання більш високих результатів і досягати їх.

Планування особистого розвитку, моніторинг власних професійно-важливих якостей та їх розвиток відіграють важливу роль у процесі розвитку кар'єри тренера. Планування розвитку власної кар'єри, дозволяє не лише прогнозувати появу нових вимог до себе, а й для виявлення власних потенційних внутрішніх резервів, які ще не розкриті на достатньому рівні.

За рахунок більш напруженої та змістовної роботи над собою зростають можливості професійного зростання тренера. В узагальненому вигляді можна визначити вимоги до особистості тренера:

– уміння керувати собою (тренер повинен висувати високі умови не лише до членів команди, а й до себе, він повинен мати звичку дотримання їх позицій, що сам встановив для себе як у професійній діяльності так і у повсякденному житті. Це як правило, відмова від порожніх розваг, концентрація на поставлених цілях);

– динамічний особистий розвиток (самовдосконалення тренера це спеціально організована, самодіяльна, систематична діяльність, спрямована на досягнення певних особистісно і суспільно значущих цілей,

задоволення пізнавальних інтересів, соціальних і професійних запитів та підвищення кваліфікації) ;

– здатність приймати рішення (важливою якість тренера є здатність приймати рішення стосовно вибору тактики гри, зіграності спортсменів, розподілу ігрових функцій тощо; для цього тренер повинен уміти ефективно спілкуватися та вести дискусію, враховувати наслідки впливу факторів з невизначеністю, неоднозначністю та ризиком як невід'ємними частинами прийняття обґрунтованих рішень);

– творчість у роботі (професійна діяльність тренера пов'язана з постійним вирішенням нових завдань і проблем, оскільки в підготовці спортсменів багато факторів, що є невідомими і непередбачуваними; проблеми, що виникають перед тренером команди вирішуються за допомогою творчого мислення, в якому синтезуються фантазія, уява, інтуїція та імпровізація);

– здатність впливати на людей (тренер власним прикладом забезпечує цілеспрямований вплив на розвиток і формування особистості спортсменів, вихованні у них високого рівня самосвідомості і відповідальності за виконання поставлених цілей, важливо, щоб тренер був професіоналом у власній справі та харизматичною особистістю);

– об'єктивна самооцінка власної діяльності (тренер повинен володіти методами самоаналізу та самооцінювання, це суттєво впливає на побудову взаємовідносин зі спортсменами; знаючи тип самооцінки тренер може певною мірою її регулювати та враховувати особливості міжособового спілкування з людьми із заниженою і завищеною самооцінкою);

– підвищувати рівень кваліфікації (тренер повинен постійно здійснювати оновлення та вдосконалення власного

освітнього рівня та професійної підготовки за рахунок поглиблення і розширення спеціальних знань, вмінь, необхідних для ефективного виконання ними посадових (функціональних) обов'язків з урахуванням перспектив їх професійного зростання в межах спеціальності) (Про затвердження Положення про підвищення кваліфікації тренерів (тренерів-викладачів) та інших фахівців у сфері фізичної культури і спорту, 2016);

Початковий рівень – виконання професійних завдань здійснюється студентом спонтанно, виходячи з урахування лише оперативних обставин, що виникають під час діяльності.

Низький рівень – майбутній тренер, здійснює планування виконання професійних дій та суворо дотримується запланованих заходів, у разі необхідності, здійснює певне коригування з урахуванням виникнення нестандартних обставин з метою наближення до встановленого плану.

Середній рівень – студент здійснює планування діяльності, вносить необхідні корективи під час виконання професійних завдань з метою дотримання розробленого плану, по завершенню проводить аналіз виконаної роботи та визначається з оптимальними шляхами їх рішення на майбутнє.

Високий рівень – майбутній тренер розробляє оптимальний план діяльності, передбачає досягнення декількох цілей у залежності від різних сценаріїв проведеного групового заняття, вносить необхідні корективи під час виконання професійних завдань, по завершенню роботи здійснює пошук оптимального шляху її виконання на майбутнє.

Специфіка проведення тренінгів зі спортивною командою, полягає у тому, що група не підбирається

попередньо, а є вже сформованою. Ще одним важливим фактором є та обставина, що тренінгова група має значну кількість учасників (близько 20 осіб). Це впливає на особливості організації та проведення тренінгової діяльності.

Тренеру самому необхідно розвивати свої рефлексивні здібності, щоб відстежувати і аналізувати ситуацію і свої дії, мати можливість оперативно змінювати їх у разі недостатньої ефективності (замінити один спосіб дії іншим, більш результативним).

Результати оцінювання важливі для вдосконалення програми проведеного тренінгу у майбутньому, визначення отриманого ефекту роботи зі спортсменами та розвитку системи формування групової рефлексивності у команди в цілому. Як правило оцінювання проводить сам тренер за попередньо визначеними критеріями, при цьому респондентів (спортсменів) також бажано ознайомити перед проведенням тренінгу, це посилить їх увагу до розвитку потрібних якостей та засвоєння відповідної інформації.

Отже, для оцінювання підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів у ігрових видах спорту обґрунтовані критерії та показники на основі розробленої трикомпонентної структури професійної діяльності фахівця (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Критерії та показники оцінювання рівня підготовки майбутніх тренерів

Критерії	*Показники*
Мотиваційний	Інтерес до майбутньої діяльності тренера
	Усвідомлення необхідності здійснення індивідуально колективної роботи зі спортсменами команд ігрових видів спорту

	Зацікавленість у збільшенні знань з різних аспектів управління спортивним колективом
Когнітивно-діяльнісний	Знання особливостей, умов діяльності та вимог до тренера футбольних команд
	Уміння планувати та проводити групову тренінгову роботу зі спортсменами футбольних команд
	Уміння організовувати заходи з формування групової рефлексивності спортсменів
Рефлексивний	Уміння керувати власною професійною діяльністю
	Уміння оцінювати відповідність обраних тренінгових заходів завданням, що виникають у процесі формування групової рефлексивності спортсменів

З урахуванням показників підготовки майбутніх тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів визначено загальні характеристики встановлених рівнів:

Початковий – тренер строго дотримуючись встановлених вимог, правил, інструкцій та методичних рекомендацій організує виконання системи вправ і заходів, вміє повідомити те, що знає сам. Тренер не здатен переосмислити передовий досвід колег і досягнення психолого-педагогічної науки.

Низький – тренер вміє повідомити та використати те, що знає і вміє сам, але також здатен пристосувати наявний досвід і знання до вікових та індивідуальних особливостей спортсменів. На цьому рівні тренер усвідомлює, що спортсмени погано засвоюють той чи інший матеріал, але не

вміє оперативно змінювати хід заняття, працює за наперед запланованим планом. Тренер усвідомлює завдання, але не вміє продуктивно його вирішити.

Середній – тренер вміє запланувати зміст заняття пристосовуючи його хід до особливостей спортсменів, а також імпровізувати з формування системи знань, умінь і навичок з окремих аспектів завдання, що виконують спортсмени. Він враховує можливі труднощі при сприйнятті нового матеріалу, їх причини та способи подолання, знає прийоми і вміє привертати увагу спортсменів до ключових аспектів групової рефлексивності. Але все це стосується тільки окремих аспектів групової рефлексивності, а не всієї проблеми.

Високий – тренер вміє моделювати систему занять з підготовки майбутніх тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів, формує у них знання, вміння, навички і поведінку, необхідні, як для успіху в змагальній діяльності, так і в міжособовому спілкуванні.

З метою визначення рівня підготовки майбутніх тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів необхідно провести вимірювання кожного з визначених показників та отримані результати об’єднати у єдину чотирирівневу систему, на основі якої можна здійснювати порівняльний аналіз.

2.2. Сучасний стан підготовки тренерів з футболу до тренерської діяльності

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки відбувається постійне впровадження інноваційних освітніх складових, що спрямовані на удосконалення освіти як у цілому, так із окремих напрямків. Перед запровадженням теоретично обґрунтованих положень необхідно здійснити експериментальну перевірку.

Відповідно до даного положення, необхідно провести перевірку ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх тренерів з футболу до тренерської діяльності.

Для визначення показників мотиваційного компоненту було використано опитувальник «Шкала спортивної мотивації» (табл. 2.3)

Рекомендації. Використання тесту рекомендується для проведення діагностики мотиваційного поля команди, індивідуальної діагностики, а також для дослідження ефективності тривалого формуючого впливу (наприклад, психологічного тренінгу). Повторне використання може дати спотворені результати, якщо спортсмен запам'ятав питання і бачив висновок.

Інструкція: використовуючи дану нижче шкалу, відзначте, в якій мірі кожне з наступних тверджень відображає причини, за якими ви зараз займаєтеся вашим видом спорту.

Таблиця 2.3

Опитувальник «Шкала спортивної мотивації»

№	*Чому ви займаєтеся вашим видом спорту?*	*Не відповідає зовсім*			*Помірно відповідає*		*Повністю відповідає*	
1	Заради задоволення, яке мені приносить захоплюючий життєвий досвід	1	2	3	4	5	6	7

2	Заради задоволення дізнаватися більше про той вид спорту, яким я займаюся	1	2	3	4	5	6	7
3	У мене були вагомі причини займатися спортом, але зараз я сумніваюся, чи продовжувати це	1	2	3	4	5	6	7
4	Для задоволення відкривати нові вправи і техніки тренування	1	2	3	4	5	6	7
5	Я навіть не знаю; у мене є відчуття, що я не здатний досягти успіхів в моєму виді спорту	1	2	3	4	5	6	7
6	Тому що це дозволяє мені завоювати повагу знайомих	1	2	3	4	5	6	7

Продовження табл. 2.3

№	*Чому ви займаєтеся вашим видом спорту?*	*Не відповідає зовсім*			*Помірно відповідає*		*Повністю відповідає*	
7	Тому що, на мій погляд, це один з кращих способів знайомитися з новими людьми	1	2	3	4	5	6	7
8	Тому що я відчуваю задоволення собою під час виконання важких вправ	1	2	3	4	5	6	7
9	Тому що це просто необхідно, займатися	1	2	3	4	5	6	7

	спортом, якщо хочеш бути в формі							
10	Заради престижу бути професійним спортсменом	1	2	3	4	5	6	7
11	Тому що це один з кращих шляхів, який я обрав, щоб розвивати інші сторони своєї особистості	1	2	3	4	5	6	7
12	Заради задоволення, яке я відчуваю, коли розвиваю свої слабкі сторони	1	2	3	4	5	6	7
13	Заради збудження, яке я відчуваю, коли по-справжньому залучений в те, що я роблю	1	2	3	4	5	6	7
14	Тому що я повинен займатися спортом, щоб відчувати себе добре	1	2	3	4	5	6	7

Продовження табл. 2.3

№	*Чому ви займаєтеся вашим видом спорту?*	*Не відповідає зовсім*			*Помірно відповідає*		*Повністю відповідає*	
15	Заради задоволення, яке я відчуваю, коли вдосконалюю свої здібності	1	2	3	4	5	6	7
16	Тому що оточуючі вважають, що це важливо, підтримувати себе у формі	1	2	3	4	5	6	7

17	Тому що це хороший спосіб дізнатися про безліч речей, які можуть стати в нагоді і в інших сферах моєї діяльності.	1	2	3	4	5	6	7
18	Заради сильних емоцій, які я відчуваю під час занять тим спортом, який мені подобається	1	2	3	4	5	6	7
19	Це вже незрозуміло мені; я не думаю, що моє місце – дійсно в спорті	1	2	3	4	5	6	7
20	Для задоволення, яке я відчуваю при виконанні певних складних рухів	1	2	3	4	5	6	7
21	Тому що я б погано себе почував, якби не знайшов часу цим займатися	1	2	3	4	5	6	7
22	Щоб показати іншим, наскільки я хороший в моєму виді спорту	1	2	3	4	5	6	7

Продовження табл. 2.3

№	*Чому ви займаєтеся вашим видом спорту?*	*Не відповідає зовсім*			*Помірно відповідає*		*Повністю відповідає*	
23	Заради задоволення, яке я відчуваю, коли пробую такі техніки та вправи, яких раніше не знав	1	2	3	4	5	6	7
24	Тому що це один з кращих способів	1	2	3	4	5	6	7

	підтримувати добрі відносини з друзями							
25	Тому що мені подобається відчуття, коли повністю віддаєшся справі	1	2	3	4	5	6	7
26	Тому що я повинен регулярно займатися спортом	1	2	3	4	5	6	7
27	Я не знаю, як домогтися тих цілей, що я ставлю перед собою	1	2	3	4	5	6	7
28	Заради задоволення відкривати нові стратегії досягнення хороших результатів	1	2	3	4	5	6	7

Інтерпретація даних:

Внутрішня мотивація – впізнавання нового – 2, 4, 23, 27
Внутрішня мотивація – саморозвиток – 8,12,15, 20
Внутрішня мотивація – емоційна стимуляція – 1,13,18,25
Зовнішня мотивація – зміщення мети – 7,11,17, 24
Зовнішня мотивація – повинність (почуття обов'язку) – 9, 14, 21, 26
Зовнішня мотивація – соціальне схвалення – 6,10,16, 22
Відсутність мотивації – 3, 5,19, 28

Оцінювання за когнітивно-діяльнісним критерієм здійснювалось з використанням тестової методики на відповідність займаній посаді для тренерів-викладачів ігрових видів спорту.

Тема 1. Поняття про фізичні якості.

Завдання 1

Інструкція: Виберіть словосполучення, яке правильно заповнить пропуск в наступному реченні. Тільки одна відповідь правильна.

Основа: Фізичні якості – це вроджені _____, завдяки яким можлива фізична _____ людини.

Варіанти відповідей:

1. біологічні якості; рухливість
2. морфофункціональні якості; активність *
3. тілесні якості; продуктивність
4. фізичні здібності; нездатність.

Тема 2. Сила і основи методики її виховання

Завдання 2

Інструкція: Виберіть одну правильну відповідь

Основа: Під «Силою», як фізичною якістю розуміється:

Варіанти відповідей:

1. Здатність людини піднімати важкі предмети
2. Властивості людини, що забезпечують можливість впливати на зовнішні сили за рахунок м'язових напружень *
3. Комплекс фізичних властивостей організму, що дозволяє долати зовнішній опір або протидіяти йому, за рахунок м'язових зусиль (напруг)

Завдання 3

Інструкція: Виберіть правильну відповідь

Основа: Найбільш сприятливими періодами розвитку сили у хлопчиків і юнаків вважається вік

Варіанти відповідей:

1. Від 9-12 років до 17 років
2. Від 14 до 19 років
3. Від 13-14 років до 17-18 років *

Завдання 4

Інструкція: Виберіть одну правильну відповідь.

Основа: Вкажіть з перерахованих коштів то, яке є основним засобом розвитку сили.

Варіанти відповідей:

1. Вправи, що виконуються з граничною або окологранічною швидкістю.
2. Вправи, які можна виконувати з максимальною амплітудою.
3. Вправи підвищеної координаційної складності.
4. Вправи з підвищеним обтяженням. *

Завдання 5

Інструкція: Встановіть, вірно чи невірно наступне твердження.

Основа: Найбільш сприятливим періодом розвитку сили у дівчат вважається вік 10-11 років.

Варіанти відповідей:

1. Невірно *
2. Вірно

Тема 3. Гнучкість і основи методики її виховання

Завдання 6

Інструкція: Установіть відповідність між поняттями і визначеннями.

Додаткова інструкція: Кожен із зазначених буквами відповідей з правого списку може відповідати якогось одного пронумерованому умові лівого списку.

Основа:

Вихідні умови:	*Відповіді:*
1. Активна гнучкість	А. Здатність виконувати руху під впливом зовнішніх розтягуючих сил (2)
2. Пасивна гнучкість	
3. Динамічна гнучкість	Б. Здатність виконувати руху за рахунок власної активності відповідних м’язів (1)
4. Статична гнучкість	

5. Спеціальна
гнучкість

Завдання 7

Інструкція: Встановіть, вірно чи невірно наступне твердження.

Основа: Найбільш інтенсивно гнучкість розвивається до 15-17 лет?

Варіанти відповідей:

1. Вірно (Так) *
2. Невірно (Ні)

Завдання 8

Інструкція: Виберіть одну правильну відповідь.

Основа: Серед перерахованих варіантів вкажіть основний засіб розвитку гнучкості.

Варіанти відповідей:

1. вправи на координацію
2. вправи на розтягування *
3. вправи сполученого впливу
4. вправи на витривалість

Тема 4. Швидкісні здібності і основи методики їх виховання

Завдання 9

Інструкція: Виберіть словосполучення, яке правильно заповнить пропуск в наступному реченні. Тільки одна відповідь правильна.

Основа: Під швидкісними здібностями розуміють комплекс морфофункціональних властивостей людини, що визначають _____ рухової дії.

Варіанти відповідей:

1. техніку виконання
2. швидкість виконання *
3. неточність виконання;
4. злитість виконання

Завдання 10

Інструкція: Серед перерахованих варіантів виберіть кілька, які є правильними.

Основа: Вкажіть основні методи виховання швидкісних здібностей

Варіанти відповідей:

1. строго регламентовані вправи *
2. статодинамичний
3. змагальний *
4. статистичних зусиль
5. ігровий *

Завдання 11

Інструкція: Виберіть правильну відповідь

Основа: Найбільш сприятливими періодами для розвитку швидкісних здібностей, як у хлопчиків, так і у дівчаток вважається вік:

Варіанти відповідей:

1. Від 5 до 8 років
2. Від 13 до 18 років
3. Від 7 до 11 років *

Завдання 12

Інструкція: Серед перерахованих варіантів виберіть кілька, які є правильними.

Основа: Виберіть контрольні вправи (тести) для визначення рівня розвитку швидкісних здібностей

Варіанти відповідей:

1. Метання набивного м’яча
2. Частота рухів рук за 20 сек. *
3. Нахил вперед з положення сидячи
4. Біг на 30 метрів *
5. Потрійний стрибок з ноги на ногу

Тема 5. Витривалість та основи методики її виховання

Завдання 13

Інструкція: Виберіть правильну відповідь

Основа: Під витривалістю як фізичним якістю розуміється:

Варіанти відповідей:

1. Комплекс властивостей людини, який зумовлює можливість виконувати різноманітні фізичні вправи

2. Комплекс фізичних властивостей людини, що визначають здатність організму протистояти втомі *

3. Здатність побудови занять у фізичному вихованні

Завдання 14

Інструкція: Виберіть правильну відповідь

Основа: Найбільш сприятливий період для розвитку витривалості вважається вік:

Варіанти відповідей:

1. з 5 до 10 років

2. з 7 до 30 років

3. з 14 до 20 років *

Тема 6. Рухово-координаційні здібності і основи їх виховання

Завдання 15

Інструкція: Виберіть одну правильну відповідь.

Основа: Вкажіть, яка з них відповідає визначенню поняття «Рухово-координаційні здібності»

Варіанти відповідей:

1. здатність людини долати зовнішній опір

2. здатність виконувати рухи з великою амплітудою

3. здатність швидко, точно, економно, вирішувати рухові завдання *

4. здатність протистояти фізичному стомленню

Завдання 16

Інструкція: Встановіть, вірне чи невірне наступне твердження.

Основа: Основу спритності складають координаційні здібності?

Варіанти відповідей:

1. Вірно (так) *
2. Невірно (ні)

Завдання 17

Інструкція: Серед перерахованих варіантів виберіть кілька, які є правильними.

Основа: Виберіть контрольні вправи (тести) для визначення рівня координаційних здібностей

Варіанти відповідей:

1. Біг на тредбане
2. Біг «змійкою» *
3. Метання набивного м'яча вагою 1 кг.
4. Біг 6 хвилин
5. Човниковий біг 3 по 10 метрів *
6. Метання м'яча в ціль з різних вихідних положень *
7. Стрибок у довжину з місця
8. Степ-тест
9. Нахил уперед

Тема 6. Навчально-тренувальне заняття і структура його побудови

Завдання 18

Інструкція: Встановіть вірне або невірне наступне твердження.

Основа: Головна причина поділу тренувального заняття на три частини є фізіологічна закономірність, пов'язана з фазовою зміною працездатності при виконанні м'язової роботи.

Варіанти відповідей:

1. Вірно (так) *
2. Невірно (ні)

Завдання 19

Інструкція: Зіставте частини тренувального заняття з його характеристикою

Додаткова інструкція: Кожна із зазначених буквами відповідей з правого списку може відповідати якійсь одній пронумерованій умові лівого списку.

Основа:

Вихідні умови:	*Відповіді:*
1. Підготовча (Б)	А) Поступове зниження функціональної активності організму спортсмена і приведення його у відносно спокійний стан
2. Основна (В)	Б) Підготувати спортсменів до виконання вправ в основній частині заняття, забезпечення загальної функціональної готовності організму, м'язової діяльності
3. Заключна (А)	В) Рішення найбільш значущих оздоровчих, освітніх і виховних завдань, передбачених робочою програмою і планом даного заняття

Завдання 20

Інструкція: Серед перерахованих варіантів виберіть кілька, які є правильними і запишіть в бланку відповідей.

Основа: У методиці фізичного виховання на навчально-тренувальному занятті ставляться такі завдання.

Варіанти відповідей:

1. Оздоровчі. *
2. Допоміжні.
3. Виховні. *
4. Попередні.
5. Навчальні. *

Завдання 21

Інструкція: Виберіть правильну відповідь

Основа: У практиці фізичного виховання існують такі типові методи організації спортсменів на навчально-тренувальному занятті:

Варіанти відповідей:

1. Фронтальний, ігровий, змагальний, груповий

2. Фронтальний, груповий, індивідуальний, круговий *

3. Змагальний, ігровий, індивідуальний, груповий

Завдання 22

Інструкція: Серед перерахованих варіантів виберіть один, який є правильним

Основа: Вкажіть, якій частині тренувального заняття відповідає фаза стійкої функціональної працездатності з невеликим коливанням в бік її збільшення і зниження.

Варіанти відповідей:

1. Підготовчій.

2. Основний. *

3. Заключній.

Завдання 23

Інструкція: Виберіть правильну відповідь

Основа: У фізичному вихованні для підвищення якості навчально-виховного процесу застосовується комплексний педагогічний аналіз навчально-тренувального заняття, що складається з трьох самостійних його видів:

Варіанти відповідей:

1. 1) визначення моторної щільності; 2) визначення фізіологічної кривої заняття ЧСС; 3) психолого-педагогічний аналіз заняття

2. 1) хронометраже заняття; 2) визначення загальної щільності; 3) педагогічний аналіз заняття

3. 1) хронометраж заняття; 2) визначення фізіологічної кривої заняття по ЧСС; 3) власне-педагогічний аналіз заняття *

Тема 7. Технологія планування в спорті

Завдання 24

Інструкція: Виберіть правильну відповідь

Основа: Робочі програми мають наступну типову структуру:

Варіанти відповідей:

1. Пояснювальна записка; основи знань; практичний матеріал

2. Пояснювальна записка; практичний матеріал; прикладна програма

3. Пояснювальна записка; навчальний матеріал (основи теоретичних знань, практичний матеріал, залікові вимоги); прикладна програма*

Завдання 25

Інструкція: Виберіть правильну відповідь

Основа: Побудова тренування ділиться на три групи:

Варіанти відповідей:

1. Мікроцикл; чверть; рік

2. Мікроцикл; мезоцикл; макроцикл *

3. Тиждень; місяць; семестр

Тема 8. Професійно-педагогічна діяльність тренера-викладача

Завдання 26

Інструкція: Серед перерахованих варіантів виберіть три, які є правильними.

Основа: Основними факторами, що сприяють підвищенню активності під час заняття, є:

Варіанти відповідей:

1. Правильна постановка завдань *

2. Використання ігрового і змагального методів

3. Оптимальна завантаженість на заняття *

4. Використання на занятті різноманітних засобів і методів

5. Поведінка викладача і обстановка на занятті

6. Створення позитивного емоційного фону *

Завдання 27

Інструкція: Серед перерахованих варіантів виберіть три, які є правильними.

Основа: Основними факторами, що сприяють підвищенню емоційного фону на занятті в учнів, що виконують фізичні вправи, є:

Варіанти відповідей:

1. Правильна постановка задач

2. Використання ігрового і змагального методів *

3. Оптимальна завантаженість учнів на занятті

4. Використання на занятті різноманітних засобів і методів *

5. Поведінка викладача і обстановка на заняття *

Завдання 28

Інструкція: Серед перерахованих варіантів виберіть кілька, які є правильними.

Основа: Основними принципами, які сприяють підвищенню навчальної активності учнів, є:

Варіанти відповідей:

1. Принцип оптимальної складності завдань (доступності) *

2. Принцип свідомості *

3. Принцип індивідуалізації *

4. Принцип зв'язку навчання з практичним життям *

5. Принцип систематичності

6. Принцип поступовості

7. Принцип наочності

Завдання 29

Інструкція: Виберіть одну правильну відповідь.

Основа: Для чого тренерові потрібен психологічний аналіз власного заняття?

Варіанти відповідей:

1. Формування вміння успішно вирішувати педагогічні завдання *

2. Оцінки проведеного заняття

3. Аналізу підготовки до заняття

Тема 9. Основи спортивного тренування

Завдання 30

Інструкція: Виберіть одну правильну відповідь.

Основа: Основу спорту складають наступні елементи:

Твердження 1. Набір

Твердження 2. Відбір

Твердження 3. Тренування

Твердження 4. Змагання

Твердження 5. Спортивне довголіття

Варіанти відповідей:

1. Тільки 3,4

2. Все, крім 5

3. Всі

4. Все, крім 1, 5 *

5. Тільки 2 і 3

Завдання 31

Інструкція: Виберіть одну правильну відповідь.

Основа: Який метод дозволяє найбільш повно оцінити спортивну обдарованість?

Варіанти відповідей:

1. Тестування

2. Змагання *

3. Ігровий

Критерії оцінювання (табл. 2.4):

Високий рівень: кількість правильних відповідей становить від 76 % і більше.

Середній рівень: кількість правильних відповідей становить від 61 % до 75 %.

Низький рівень: кількість правильних відповідей становить від 45 % до 60 %.

Тест не зданий (*початковий рівень*): кількість правильних відповідей становить менше 45 %.

Таблиця 2.4

Бланк відповідей

№ завдання	*Відповідь*	*№ заданий*	*Відповідь*
1	2	17	2, 5, 6
2	2	18	1
3	3	19	1 Б); 2 В); 3 А)
4	4	20	1,3,5
5	1	21	2
6	1 Б); 2 А)	22	2
7	1	23	3
8	2	24	3
9	2	25	2
10	1,3,5	26	1, 3, 6
11	3	27	2, 4, 5
12	2, 4	28	1, 2, 3, 4
13	2	29	1
14	3	30	4
15	3	31	2
16	1		

На основі методики діагностики рефлексивності (опитувальник А.В. Карпова (2022), тест на рефлексію), яка призначена для визначення рівня розвитку рефлексії у особистості проведено визначення показників рефлексивного критерію.

Інструкція. Вам належить дати відповіді на кілька тверджень опитувальника. У бланку відповідей навпроти номера питання оберіть, будь ласка, цифру, відповідну варіанту Вашої відповіді: 1 – абсолютно невірно; 2 –

невірно; 3 – скоріше ні; 4 – не знаю; 5 – скоріше вірно; 6 – вірно; 7 – абсолютно вірно. Не витрачайте багато часу на відповіді. Пам'ятайте, що правильних або неправильних відповідей в даному випадку бути не може.

Текст опитувальника

1. Прочитавши хорошу книгу, я завжди потім довго думаю про неї; хочеться її з ким-небудь обговорити.

2. Коли мене раптом несподівано про щось запитають, я можу відповісти перше, що спало на думку.

3. Перш ніж зняти трубку телефону, щоб подзвонити по справі, я зазвичай подумки планую майбутню розмову.

4. Зробивши якийсь промах, я довго потім не можу відволіктися від думок про нього.

5. Коли я розмірковую над чимось або розмовляю з іншою людиною, мені буває цікаво раптом згадати, що послужило початком ланцюжка думок.

6. Приступаючи до важкого завдання, я намагаюся не думати про майбутні труднощі.

7. Головне для мене – уявити кінцеву мету своєї діяльності, а деталі мають другорядне значення.

8. Буває, що я не можу зрозуміти, чому хтось незадоволений мною.

9. Я часто ставлю себе на місце іншої людини.

10. Для мене важливо в деталях уявляти собі хід майбутньої роботи.

11. Мені було б важко написати серйозного листа, якби я заздалегідь не склав план.

12. Я віддаю перевагу діяти, а не розмірковувати над причинами своїх невдач.

13. Я досить легко приймаю рішення щодо дорогої покупки.

14. Як правило, щось задумав, я прокручую в голові свої задуми, уточнюючи деталі, розглядаючи всі варіанти.

15. Я турбуюся про своє майбутнє.

16. Думаю, що в безлічі ситуацій треба діяти швидко, керуючись думкою яка першою прийшла в голову.

17. Часом я приймаю необдумані рішення.

18. Закінчивши розмову, я, буває, продовжую вести її подумки, наводячи все нові і нові аргументи на захист своєї точки зору.

19. Якщо відбувається конфлікт, то, розмірковуючи над тим, хто в ньому винен, я в першу чергу починаю з себе.

20. Перш ніж прийняти рішення, я завжди намагаюся все ретельно обміркувати і зважити.

21. У мене бувають конфлікти від того, що я часом не можу передбачити, якої поведінки чекають від мене оточуючі.

22. Буває, що, обмірковуючи розмову з іншою людиною, я як би подумки веду з нею діалог.

23. Я намагаюся не замислюватися над тим, які думки і почуття викликають у інших людей мої слова і вчинки.

24. Перш ніж зробити зауваження іншій людині, я обов'язково подумаю, в яких словах це краще зробити, щоб її не образити.

25. Вирішуючи важке завдання, я думаю над ним навіть тоді, коли займаюся іншими справами.

26. Якщо я з кимось сварюся, то в більшості випадків не вважаю себе винним.

27. Рідко буває так, що я шкодую про сказане.

Обробка результатів (табл. 2.5). З цих 27 тверджень 15 є прямими (номера питань: 1, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 14, 15, 18, 19, 20, 22, 24, 25). Решта 12 – зворотні твердження, що необхідно враховувати при обробці результатів, коли для отримання підсумкового балу підсумовуються в прямих питаннях цифри, відповідні відповідям випробовуваних, а в

зворотних – значення, замінені на ті, що виходять при інверсії шкали відповідей. Тобто 1 = 7, 2 = 6, 3 = 5, 4 = 4, 5 = 3, 6 = 2, 7 = 1.

Таблиця 2.5

Ключ до тесту-опитувальником рефлексивності Карпова (переведення тестових балів в «стени» та рівні)

Рівні	*початковий*	*низький*			*середній*			*високий*			
Стени	*0*	*1*	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*
Бали	80 і менше	81 –100	101 – 107	108 –113	114 –122	123 –130	131 –139	140 – 147	148 – 156	157 – 171	172 і більше

При інтерпретації результатів доцільно виходити з диференціації отриманих результатів на чотири основні категорії. Результати методики, рівні або більше, ніж 7 стенів, свідчать про високорозвинену рефлексивності (високий рівень). Результати в діапазоні від 4 до 7 стенів – індикатори середнього рівня рефлексивності. Показники, від 1 до 3 стенів – свідчать про низький рівень розвитку рефлексивності. Якщо ж набрано менше 80 білів, то це 0 стенів – початковий рівень рефлексії.

Отже, аналіз підходів визначення компонентів підготовки до професійної діяльності майбутніх фахівців дозволяє окреслити чітку структуру, що складається з трьох умовних сфер:

Перша сфера – позитивне ставлення фахівця (чи майбутнього фахівця) до сфери професійних інтересів;

Друга сфера – стан теоретично-практичної підготовки фахівця до професійної діяльності;

Третя сфера – готовність до самовдосконалення та саморозвитку в межах професійної діяльності.

Відповідно, підготовка майбутніх тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту оцінювалась у межах таких критеріїв: мотиваційний, діяльнісний, рефлексивний.

З метою оцінювання підготовки майбутніх тренерів з футболу визначені критерії та показники на основі розробленої трикомпонентної структури професійної діяльності фахівця: мотиваційний (інтерес до майбутньої діяльності тренера; усвідомлення необхідності здійснення індивідуально колективної роботи зі спортсменами команд ігрових видів спорту; зацікавленість у збільшенні знань з різних аспектів управління спортивним колективом), діяльнісний (знання особливостей, умов діяльності та вимог до тренера футбольних команд; уміння планувати та проводити групову тренінгову роботу зі спортсменами футбольних команд; уміння організовувати заходи з формування групової рефлексивності спортсменів), рефлексивний (уміння керувати власною професійною діяльністю; уміння оцінювати відповідність обраних тренінгових заходів завданням, що виникають у процесі формування групової рефлексивності спортсменів).

РОЗДІЛ

3

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ

- **Визначення умов підготовки тренерів**
- **Удосконалення підготовки тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту**

3.1. Визначення умов підготовки тренерів

У сучасних педагогічних дослідженнях, пов'язаних з проблемами вдосконалення освітнього процесу, одним з аспектів, що викликає найбільший інтерес, є виявлення, обґрунтування і перевірка педагогічних умов, що забезпечують успішність здійснюваної діяльності.

Удосконалення системи підготовки майбутніх тренерів вимагає відповідної перебудови структури освітнього процесу, визначення нових умов його протікання, так щоб майбутній тренер отримав необхідну теоретичну інформацію та паралельно оволодів практичною діяльністю з формування групової рефлексивності спортсменів.

Аналіз проблеми підготовки майбутніх фахівців та необхідність удосконалення даного процесу передбачає визначення педагогічних умов. Отже, важливим аспектом дослідження підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів є визначення педагогічних умов.

Проведемо аналіз розуміння дефініції – педагогічні умови.

Про педагогічні умови як про планомірну роботу з уточнення закономірностей та виявлення стійкості зв'язків освітнього процесу, що надає можливість перевірити результати певного науково-педагогічного дослідження говорить В.І. Наумчук (2008). Тобто педагогічні умови – це сукупність дій, що визначають певний напрям розвитку педагогічного процесу.

Так, Т.Г. Криворот та М.А. Пригодій (2017). педагогічні умови розглядають як сукупність об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів, педагогічних прийомів

і матеріально-просторового середовища, які спрямовані на розв'язання дослідницьких завдань.

Успішний тренер, безсумнівно, добре знає психофізіологічні особливості спортсменів, загальні і ситуативні можливості впливу на них при вирішенні завдань спортивного тренування і змагань.

Знання тренера з формування групової рефлексивності спортсменів завжди прикладні, оскільки глибина теоретичних знань тренера в області психології мало кого цікавить, якщо вона не знайшла відображення в його діяльності. Зазначають, що загальна вимога яка в першу чергу відноситься до тренера: знати – це зовсім недостатньо, треба вміти реалізувати ці знання на практиці, треба вміти діяти на основі знань. Щоденна практична діяльність змушує тренера вдосконалюватися у вивченні спортсменів і виявляти ті психологічні якості і властивості, розвиток яких визначають високі результати спортивної діяльності. Постійна наявність суперництва є потужним стимулом для вдосконалення тренера, в тому числі і при підготовці до формування групової рефлексивності спортсменів.

Накопичення досвіду призводить до досконалості в сприйнятті і розумінні спортсмена, до розвитку тренерської інтуїції. Але в багатьох випадках знань на основі життєвого досвіду і здорового глузду виявляється недостатньо. Безумовно, завжди корисно, коли цінності, що становлять педагогічну майстерність, базуються на психологічній грамотності. Для тренера є зрозумілою необхідність позитивно впливати на спортсмена. Чим глибше і точніше наукові знання про спортсменів та умови діяльності, тим правильніше і ефективніше тренер організовує вплив.

Для формування групової рефлексивності спортсменів тренер повинен мати ґрунтовну психологічну підготовку.

Отже, перша педагогічна умова – засвоєння майбутнім тренером знань із загальної, вікової, соціальної психології та психології спорту.

Головну роль в забезпеченні ефективної діяльності спортсменів на різних етапах змагань відіграє тренер. Завдання тренера в доступній для всіх членів команди одночасно донести необхідну інформацію з організації гри команди.

Для тренера реалізація цього завдання ускладнюється двополярністю проблеми яка лежить в основі професійного становлення та кар'єрного зростання спортсмена. З одного боку тренер сприяє засвоєнню спортивного досвіду і знань гравцем, допомагає будувати на їх основі його професійну діяльність і поведінку, чим позбавляє ініціативи спортсмена, а з іншого боку, тренер повинен сприяти розвитку творчого потенціалу спортсмена, давати можливість йому самостійно приймати рішення.

По-перше, він повинен передати спортсменам накопичену інформацію у вигляді певних знань, навичок, звичок, умінь в області фізичної культури і спорту. Інакше кажучи, домогтися правильної поведінки спортсмена в команді та вдосконалення його спортивних результатів.

По-друге, він не повинен при цьому позбавити спортсмена його власної індивідуальної своєрідності. Це означає, що тренер не може бути диктатором, що нав'язує спортсменові наявні норми, не повинен виступати інструментом жорсткого впливу на формування особистості.

Оскільки в основі сучасної освітньої парадигми лежить гуманістична педагогіка, то при такому підході особистість спортсмена слід розглядати як унікальну цілісну систему, здатну до спілкування з іншими особистостями.

Отже, сучасний тренер професійно пов'язаний зі спілкуванням, повинен володіти засобами коректування і оптимізації спілкування в галузі фізичної культури і спорту, розвивати власні здібності і навички до нього.

Щоб донести інформацію до розуміння спортсменів майбутній тренер під час власної професійної підготовки повинен оволодіти методами педагогічного спілкування, різними мовами та оперувати міжособистісним простором (дистанціями психологічного спілкування).

У кожного члена команди є власний психологічний комфорт. У кожного – свій комплекс переживань, і кожен сам вибирає психологічну дистанцію. Це один з найбільш важливих аспектів продуктивного спілкування.

Виділяють три основні дистанції (Куравішвілі, 2008, с. 39):

– фізичну;

– просторову;

– вертикальну.

Під час професійного становлення майбутній тренер повинен опанувати уміннями ефективного професійного спілкування. Це достатньо складна задача, оскільки, з одного боку спілкування повинне відповідати вимогі єдності і рівності, але в той же час це не означає, що тренеру треба бути на рівних зі своїм підопічним. Площина контакту може бути вертикальна і горизонтальна. Треба зрозуміти ефективність цього спілкування не на рівних.

Вертикальне спілкування ускладнює життя і заважає в спілкуванні, якщо тренер не використовує прийому «прибудова зверху» і не знаходить загальної психологічної дистанції. Працюючи зі спортсменом, треба використовувати у спілкуванні все три складові ефективного психологічного контакту.

Треба пам'ятати не тільки про спортивні результати команди, а й про індивідуальний розвиток кожного спортсмена, що абсолютно неможливо, якщо не враховувати дистанції спілкування.

Демонстративна поведінка, показне – це не те, що повинен демонструвати тренер. При такій поведінці йде занурення в брехню: я себе переборю, але зроблю так, як треба. Щоб виробити правильну поведінку зі спортсменами, тренер повинен бути готовий до відкритого спілкування, ділитися своїм внутрішнім світом, своїм станом – ось що приваблює спортсменів і розташовує до відкритого спілкування.

Формули, якими повинен керуватися тренер.

– тренер не завжди правий;

– агресивний шлях добування поваги – помилковий. Треба вчитися прилаштовуватися до партнера зверху. Спортсмен чекає репресій, а треба вчинити по-іншому. Агресивна манера тренера викликає агресію (або депресію) спортсмена – це шлях програшу;

– чиніть зі спортсменами так, як ви хотіли б, щоб чинили з вами;

– треба бути відкритим, щоб не дати волю нагнітаючої атмосфері, треба обов'язково прояснювати відносини;

– не треба культивувати схожість на себе;

– не осуджуйте іншу точку зору, захоплюйтесь нею;

– уникайте насильницького прийняття вашої точки зору, дійте за правилом «Ти маєш рацію і я правий – це нормально»;

– намагайтеся побачити в кожній людині все найкраще, що є взагалі в людині.

Щоб налагодити відносини із партнером, треба працювати перш за все над собою. Для цього треба проаналізувати труднощі у спілкування, віднести труднощі

і на свій рахунок і на рахунок інших, розробити план для їх подолання.

Отже, при формуванні групової рефлексивності спортсменів тренер повинен ґрунтовно володіти основами між особової комунікації.

Отже, друга педагогічна умова – підготовленість майбутнього тренера до ефективного міжособистісного спілкування.

– усвідомлення гравцями цілей і пріоритетів команди (кожен спортсмен більше знає про майбутній сезон, про діяльність команди і краще їх оцінює);

– підвищення відповідальності і мотивації;

– наявності більшої кількості досяжних цілей, а не лише перемозі в матчі або змаганні (це означає, що окремих успіхів і досвіду в їх досягненні може бути більше);

– підвищення впевненості гравців в собі і поліпшення моралі в команді;

– удосконалення психологічної зрілості гравців, їх свідомої дисципліни і самоконтролю;

– поліпшення адаптації, коли гравці краще бачать перспективу, їх здатності справлятися з важкими обставинами підвищуються;

– удосконалення поведінки, запобігання неспортивної поведінки, ліні, емоційних некерованих спалахів;

– отримання досвіду керівництва і лідерства в досягненні цілей життя;

– набуття досвіду в плануванні і постановки цілей в спорті (це підвищує потенціал гравців і в інших областях їх життя, робить їх більш зрілими, краще пристосованими до самостійного вирішення майбутніх проблем);

– толерантного ставлення гравців один до одного (вчаться брати до уваги права та проблеми інших, і їх майбутню поведінку і зміни в грі досягаються краще);

– покращена комунікації;

– покращення емоційного клімату в команді (більше веселощів і розваг – більш щасливі гравці, краща гра).

Для формування групової рефлексивності спортсменів тренер повинен дотримуватись правил цілепокладання та планування діяльності команди.

Необхідно також наголосити на значенні реєстрації всіх поставлених цілей і стратегій. Тренер або його помічник повинні записати будь-які поставлені цілі або стратегії, щодо яких досягнуто згоди. Після цього складений список може бути представлений графічно для заключного обговорення. Такий підхід гарантує кожному повну ясність щодо можливих очікувань і необхідних зобов'язань. Плакати цілей на стіні залу, наприклад, кажуть, про їх важливість. Таке наочне зображення цілей дозволяє легше представляти їх і регулярно контролювати.

A. Rocaab та P.R. Forda (2021) рекомендують на етапі коли тренер з командою встановили цілі, слід упевнитися, що вони здійснюються. Існує кілька головних пунктів, на яких треба зосередитися:

по-перше, тренер повинен заохочувати поведінку, спрямовану на досягнення цілей групи, і перешкоджати поведінці, яка суперечить цим цілям (кожного разу, коли це можливо, треба відзначати відповідну поведінку спортсмена, хвалити його відкрито і пояснювати причини похвали);

по-друге, тренер повинен контролювати свою поведінку (вона повинна бути послідовною у відповідності із встановленими цілями і стратегіями);

Як вже зазначалось при формуванні групової рефлексивності актуалізуються лідерські якості особистості спортсменів. Тому кращим способом посилити відповідальність є делегування завдань лідерства та

управління, залучення всіх членів команди в певні форми керівництва та управління. Це підвищує їх інтерес до планів команди, збільшує почуття їх приналежності до групи і допомагає краще оцінити керівництво і лідерство взагалі.

При низькому рівні зовнішнього керівництва члени команди можуть стати джерелом корисних ідей і лідерства. Коли цілі і стратегії зрозумілі, гравці можуть легко створювати і проводити вправи, веселі ігри, нові способи розтягування, розминки і різні інші дії. Це, в свою чергу, дає тренеру можливість приділити більше уваги окремим гравцям і невеликим групам. Крім того, надання спортсменам можливості розвивати навички лідерства та управління допомагає їм стати більш зрілими і кваліфікованими гравцями, в меншій мірі залежать від тренерів.

Періодичний огляд цілей і стратегій нагадує про наміри та зобов'язання. Крім того, такий огляд забезпечує оперативний зворотний зв'язок. Досягнуті цілі стають джерелами гордості, зміцнення команди та натхнення; нереалізовані плани є точками для посилення роботи, концентрації на них загальної уваги, а також перегляду стратегії.

Це робить можливим повторну оцінку мети і намірів і дозволяє змінювати їх при необхідності. Короткострокові цілі концентрують увагу на труднощах, довгострокові цілі – на досягненні успіху. Оновлення цілей дозволяє тренеру використовувати їх в щоденній взаємодії з гравцями.

При формуванні групової рефлексивності спортсменів тренер повинен здатен здійснювати ефективне ціле покладання та планування діяльності членів спортивної команди.

Отже, третя педагогічна умова – підготовка майбутнього тренера до спільного планування діяльності спортивної команди.

Важливим фактором, що впливає на ефективність професійної діяльності тренера, є його особистісні якості. Сама специфіка праці висуває ряд вимог до особистості тренера, які визначаються як професійно-значущі якості.

Провівши аналіз літературних джерел можна виділити наступні визначення поняття тренер.

Тренер-учитель. Однією з характеристик діяльності тренера є її педагогічна спрямованість. Хороша робота тренера подібна гарній роботі вчителя на всіх рівнях, включаючи як навчальну, так і позакласну роботу. Відомо значна кількість досліджень, що стосуються особистісних якостей вчителя. Було встановлено, що оволодіння новим матеріалом залежало від ясності викладу, виразності і вміння викладача піднести матеріал учням; ступінь розуміння матеріалу учнями залежала від енергійності, що проявляється учителем, і його техніці викладу матеріалу; доброзичлива атмосфера в класі залежала від поведінки вчителя, який помірно контролював учнів і допускав відому свободу їх дій.

Структуру знань тренера становлять суспільно-політичні, психолого-педагогічної, медико-біологічні та спеціальні знання.

Тренер-психолог. Психолого-педагогічні знання визначають сутність професійної підготовки тренера. Щоб керувати поведінкою спортсмена, тренеру необхідно володіти мистецтвом проникнення у внутрішній світ людини. Тренери-майстра в процесі роботи зі спортсменами виявляють індивідуальні прояви психічних якостей і особливостей; сприяють формуванню особистості в процесі взаємодії.

Ці риси і особливості мають як загальні, так і специфічні (обумовлені особливостями конкретного виду спорту) прояви і є компонентами спрямованості:

– особистості (наприклад, соціальні сторони спортивної мотивації, громадські інтереси, громадянськість, переконаність),

– характеру (принциповість, оптимізм, товариськість, емоційна стійкість, самокритичність),

– вольової сфери (дисциплінованість, самовладання),

– соціально-психологічні характеристики спортивної групи (згуртованість, прагнення до взаємодії і взаємодопомоги, психологічна сумісність, емпатія).

Діагностика цих особливостей є однією з вимог психологічного підходу тренера до здійснення процесу підготовки спортсменів.

Тренер-організатор. Організаторська діяльність тренера є реалізацією на практиці його проєктів, методичних планів і умовою більш цілеспрямованого і реального проєктування педагогічних завдань. Рішення власне педагогічних завдань веде до зміни особистості спортсменів, їх навичок та вмінь.

Тренер-новатор. На думку тренерів і спортсменів, ідеальний тренер повинен бути готовий охоче піти на розумний ризик, не бути занадто консервативним і володіти достатнім інтелектуальним розвитком. Аналіз досліджень дозволив встановити, що особи, схильні до новаторства, відрізнялися творчим підходом до роботи і володіли більш високим рівнем інтелектуального розвитку, ніж звичайні тренери. Їх соціально-економічний статус також був вище.

Разом з тим слід зауважити, що як у будь-якій сфері людської життєдіяльності у спорті також зустріваються як позитивні так і негативні явища. P. Palčič (2018)

досліджуючи основи тренерської майстерності відповідно визначив позитивні і негативні типи тренерів.

До позитивних типів відносяться:

підтримуючий – завжди поруч зі спортсменом, готовий підтримувати емоційно у важких ситуаціях, застерігає від можливих помилок і підбадьорює, орієнтує на майбутні успіхи;

холоднокровний – зберігає спокій в напружених ситуаціях і бере в них вірне рішення, завжди є прикладом самовладання, критичні зауваження висловлює віч-на-віч і може заспокоїти спортсменів;

психолог – може підвести спортсмена до змагання з оптимальним рівнем збудження, успішно керує командою після поразки, може перетворити страх в перевагу, відчуває стан спортсменів під час змагань;

оратор – вдало користується словом, налаштовує спортсменів на більш активну роботу без зайвого тиску.

До негативних типів відносяться:

ображаючий – тип тренера, якого найбільше не люблять;

крикун – вважає, що успіх його роботи залежить від величини шуму, який він створив;

месник – навіює спортсменам, що їх невдачі ставлять під загрозу їх місце в команді, готовий мстити їм за недостатнє старання на тренуваннях;

душитель – у міру наближення змагань впадає в стан шоку;

професор – науково налаштовує себе і своїх вихованців за допомогою надскладних установок і планів на гру.

По-перше, у ролі опікуна (тренер-батько) на ранніх етапах спортивної діяльності, коли тренеру доводиться

спілкуватися не тільки зі спортсменами, але і з батьками (в родині), вчителями (в школі).

По-друге, у ролі наставника (тренер-старший брат) на більш пізніх етапах спортивної діяльності, коли ще триває становлення спортсменів, тренер стає старшим товаришем, другом. У цей період тренер навчає спортсмена в процесі спільної роботи.

По-третє, у ролі керівника (тренер-учитель) на етапах вищої спортивної майстерності виникає необхідність тонкого керівництва з метою вибору найбільш оптимальних шляхів підготовки до різних змагань і цільових установок.

Тренер-майстер організації тренування і управління ним. У плані психологічної підготовки показано застосування основ загальної психологічної підготовки і виділені наступні завдання: складання психологічної характеристики спортсмена; планування психологічної підготовки; навчання спортсмена прийомам і засобам загальної психологічної підготовки; повсякденна допомога і контроль за виконанням рекомендацій в напрямку загальної психологічної підготовки.

Тренер-майстер підготовки до змагань і управління спортсменами в процесі змагань. Психологічна підготовка необхідна до кожного конкретного змагання, що також передбачає вирішення низки завдань: формування позитивного ставлення до психологічної підготовки до змагання; навчання спортсмена ефективним засобам і прийомам психологічної підготовки; допомога спортсмену у виборі конкретних засобів у психологічній підготовці; допомога тренера в правильному вирішенні поставлених завдань, у визначенні ефективності обраних засобів; допомога спортсмену безпосередньо під час змагання.

Тренер-універсал. Він є майстром організації та управління тренуванням, підготовкою до змагань і

управління спортсменами в змаганнях. З однаковою успішністю він застосовує основи загальної психологічної підготовки і психологічної підготовки до конкретного змагання. Третій тип відноситься до найбільш цінного, він гармонійно поєднує в собі майстерність як тренувальної, так і змагальної підготовки та управління.

Виділені типи в чистому вигляді зустрічаються рідко, частіше можна зустріти тренерів з переважанням тих чи інших якостей.

Тренер-ерудит, тренер постійно стежить за досягненнями сучасної науки і техніки, досконало знає свій вид спорту і знаходиться в курсі подій з інших видів спорту. Цей тренер постійно займається своєю самоосвітою.

Тренер-режисер він ставить моноспектакль, виходить у своїй діяльності за рамки спортивного змагання, стає способом поведінки спортсмена, винесеним на всесвітню сцену. Даний тип тренерів особливо виражений в гімнастиці.

Тренер-дослідник має схильності до постійного вивчення, аналізу факторів тренерської діяльності. Він багато разів перевіряє себе, створює свої моделі вирішення проблем. Коли він говорить про свої ідеї, вони виступають вже не просто як гіпотеза, цікава знахідка, прийом, оригінальне рішення, а як тренерські принципи, що склалися за якими стоїть тривалий дослідницький пошук. Він має здатності теоретичного узагальнення власного досвіду, до теоретичних висновків. Його діяльність спонукає колег до осмислення їх власного досвіду.

Тренер-скульптор, цей тип тренерів близький до типу тренера-дослідника. Він працює як скульптор: підправляє рукою, змушує повільно-повільно робити всі рухи – відшукує помилку, сміливо експериментує з обсягами вправ і тощо.

Тренер-нянька, оточує спортсменів все цілою опікою в усіх сферах життєдіяльності спортсменів.

Тренер-шукач істини, тендітні, але енергійні. Скромні, але наполегливі, вони до кінця життя вели своїх учнів по всіх сходинках майстерності.

Тренер-психолог в процесі виховання спортсменів виявляє комплекс їх психічних якостей і особливостей, від яких залежить спортивне майбутнє, сприяє засвоєнню морально-етичних принципів і норм поведінки; сприяє виробленню волі, емоційної стійкості, самовладання в складних ситуаціях спортивної боротьби, переконаності в те, що високі досягнення є результатом систематичної і титанічної праці і т. д.

Тренери-диктатори, до цієї групи відносять жорстких тренерів, які часто бувають грубими, несправедливими.

Тренер-винахідник, творець, що володіє здібностями пропонувати і знаходити неординарні рішення одних і тих же завдань.

Тренер-організатор – це тренер, поряд з іншими перевагами, здатний реалізувати на практиці свої проєкти, методичні плани, вміє вибудовувати науково-обґрунтовану систему поетапного досягнення поставлених завдань.

Разом з тим, вся численна «популяція» тренерів з урахуванням різноманітності їх типів, ще класифікується життям і приймаються спортивною громадськістю в двох різних категоріях: це особисті тренери та тренери збірних команд.

Вольові якості мають велике значення для успішної діяльності тренера. До них відносяться витримка, наполегливість, терплячість, рішучість, сміливість.

Інтелектуальні якості підкріплюють дидактичні вміння тренера, допомагають йому знаходити правильні рішення у роботі, обумовлюють ефективність творчості

тренера, пошуку їм нових, неординарних шляхів у підготовці спортсменів. До цих якостей відносять ясність і логічність мислення, його критичність, уяву, винахідливість, дотепність. Особливу роль в діяльності тренера грає оперативність мислення, що характеризує здатність тренера швидко знаходити оптимальне рішення виникаючих завдань, а також передбачення результатів впливу на спортсменів.

При формуванні групової рефлексивності спортсменів тренер повинен виявляти такі індивідуальні якості які є значимими для спортсменів. Четверта педагогічна умова – розвиток особистісних якостей майбутнього тренера.

Отже, з'ясовано, що підготовка підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів матиме позитивний результат у спеціально організованих педагогічних умовах: засвоєння майбутнім тренером знань із загальної, вікової, соціальної психології та психології спорту; підготовленість майбутнього тренера до ефективного міжособистісного спілкування; підготовка майбутнього тренера до спільного планування діяльності спортивної команди; розвиток особистісних якостей майбутнього тренера.

Далі, реалізація визначених та обґрунтованих педагогічних умов підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів необхідна розробка моделі, як цілісної керованої системи, що окреслить структуру та етапи навчально-пізнавального процесу, на чому ми і зупинимося у наступному підрозділі.

3.2. Удосконалення підготовки тренерів до роботи з спортсменами в ігрових видах спорту

Педагогічна наука в своїх дослідженнях спирається на загальні засади моделювання. Популярність методу моделювання в педагогіці викликана тим, що він дозволяє зменшити або нейтралізувати ризик, пов'язаний зі здоров'ям і життям учасників освітнього процесу, суб'єктивізм педагогічних досліджень, що відбивається в ціннісних орієнтаціях, уявленнях, оцінках дослідника, який вивчає той чи інший аспект педагогічного процесу, неможливістю дослідника ввести докорінні зміни в систему освіти з тим, щоб здійснити повноцінне дослідження будь-якого аспекту навчання, виховання або розвитку. Безумовно, метод моделювання в сучасних умовах дозволяє істотно оптимізувати процес отримання нових знань про предмет педагогіки.

По-перше, воно використовується для побудови нової або розвитку вже існуючої, але неповної теорії, коли:

1) немає достатніх знань про об'єкт дослідження;

2) необхідно передбачити поведінку об'єкта в майбутньому;

3) існуючі засоби теорії виявляються непридатними дня вивчення того чи іншого аспекту дійсності;

4) необхідно інтерпретувати результати теорії в дійсності, яку вона описує;

5) необхідно встановити зв'язки між різними теоріями дня більш повного їх опису.

По-друге, моделювання залучається для здійснення практичної діяльності людини:

1) при перевірці деяких положень, безпосереднє підтвердження яких можна здійснити;

2) при неможливості експериментальної роботи з дуже великими або малими об’єктами;

3) при необхідності знизити витрати на ту чи іншу діяльність.

Моделювання це складний процес, що передбачає аналіз стану та перспектив розвитку досліджуваного явища. У основу побудови педагогічної моделі як правило покладаються вимоги стандартів освіти, соціальне замовлення суспільства та потреба у відповідних фахівцях на ринку праці.

– змістового (система знань, умінь та навичок: з теорії та методики фізичної культури; теорії та методики футболу; психолого-педагогічні та медико-біологічні знання);

– процесуального (етапи підготовки; форми, методи і засоби підготовки майбутніх тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту);

– результативно-оцінювального (критерії, показники та рівні готовності майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів).

Розроблена модель покликана задовольнити запит суспільства спрямований на підготовку майбутніх тренерів з футболу здатних забезпечити високу взаємодію спортсменів в ігрових видах спорту.

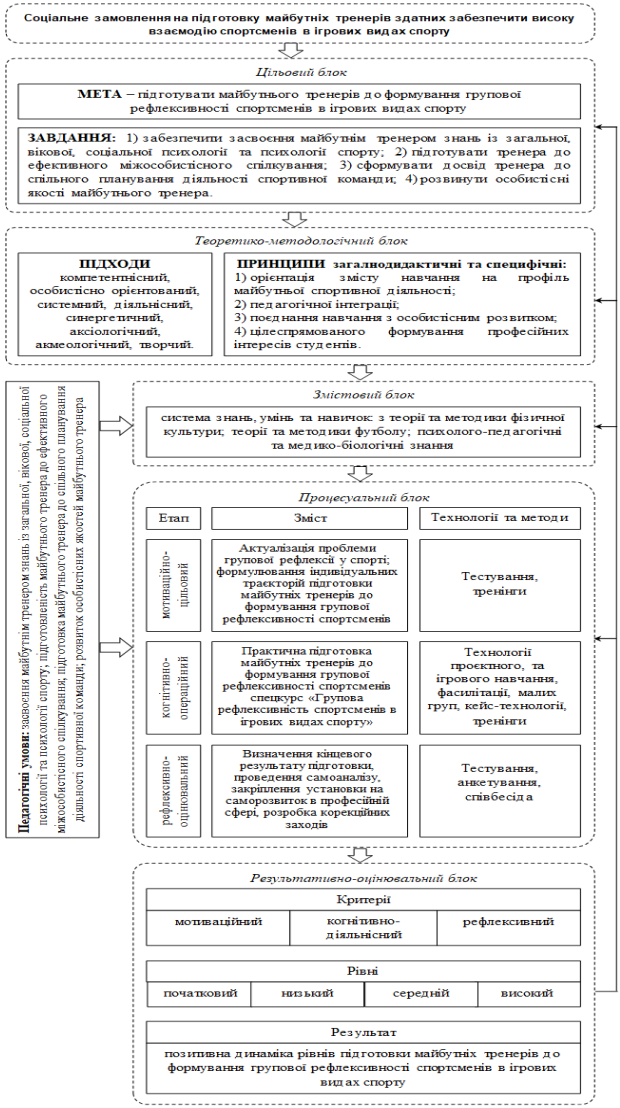

Рис. 3.1. Модель підготовки майбутніх тренерів)

Отже, цільовий блок моделі містить мету – підготувати майбутнього тренерів з футболу до формування

групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту. Щоб досягти поставленої мети необхідно вирішити ряд завдань: 1) забезпечити засвоєння майбутнім тренером знань із загальної, вікової, соціальної психології та психології спорту; 2) підготувати тренера до ефективного міжособистісного спілкування; 3) сформувати досвід тренера зі спільного планування діяльності спортивної команди; 4) розвинути особистісні якості майбутнього тренера.

У межах теоретико-методологічного блоку необхідно окреслити основні підходи та принципи підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту.

Проведемо аналіз досліджень, що розкривають основні підходу у системі професійної підготовки фахівців фізичної культури та спорту.

Щоб скористатись експертним опитуванням необхідно дотриматись наступних умов:

– у роботі експертної комісії не має бути факторів, які могли б впливати на щирість суджень експертів, думки експертів повинні бути незалежними;

– питання, поставлені перед експертами, не повинні допускати різного тлумачення;

– експерти повинні бути компетентними у питаннях, що розв’язуються;

– кількість експертів має бути оптимальною;

– відповіді експертів повинні бути однозначними і забезпечувати можливість їх математичної обробки.

Якісний склад експертної комісії – важлива умова ефективності експертного методу. Цілком очевидно, що у всіх без винятку випадках експертиза має проводитися грамотними, висококваліфікованими, цілком

компетентними в розглянутих питаннях і досить досвідченими фахівцями (National Research Council, 2012).

Для участі у рейтинговому оцінюванні були запрошені експерти, це викладачі вищих навчальних закладів, які мають:

– стаж роботи більше десяти років;

– наукові ступені та вчені звання;

– досвід роботи тренером спортивної команди;

– публікації з питань підготовки фахівців фізичної культури та спорту.

Експерти отримали «Лист-опитування» у якому згідно поставленого завдання, вони повинні були відібраним показникам присвоїти ранги від 1 до 22 (де ранг 1 відповідає найбільш значимій якості). Якщо експерт вважає, що певні показники мають рівне значення, він має право присвоїти їм однакові ранги (табл. 3.1).

ЛИСТ-ОПИТУВАННЯ

Експерт _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

Педагогічний стаж _____ років

Науковий ступень _____

Вчене звання _____

Стаж роботи тренером _____ років

Вид спорту _____

Кількість публікацій з питань підготовки фахівців фізичної культури та спорту _____

УМОВА РАНЖУВАННЯ: присвоїти ранги від 1 до 22 (де ранг 1 відповідає найбільш значимій якості). Якщо Ви вважає, що певні показники (підходи) мають рівне значення, Ви маєте право присвоїти їм однакові ранги.

Якщо серед запропонованих підходів відсутні значимі на вашу думку, то їх можна записати у графи додаткових підходів.

Таблиця 3.1

«Лист-опитування», щодо концептуальних підходів

Концептуальний підхід	*Ранг*
Акмеологічний	
Аксіологічний	
Диференційний	
Діяльнісний	
Діяльнісно-інноваційний	
Індивідуалізований	
Індивідуально-диференційований	
Інтегративний	
Інтерактивний	
Компетентнісний	
Комплексний	
Корекційно-педагогічний	
Культурологічний	
Міждисциплінарний інтеграційний	
Оздоровчо-пропагандистський	
Особистісно орієнтований	
Особистісно-діяльнісний	
Праксеологічний	
Синергетичний	
Системний	
Ситуативно-моделюючий	
Творчий	
Значимі підходи на думку експерта, що відсутні у запропонованому списку	

Результати ранжування експертами (12 осіб) об'єктів експертизи (22 концептуальних підходи, що повинні лежати в основі підготовки майбутніх тренерів в ігрових видах спорту) наведені у табл. 3.2 та 3.3.

Таблиця 3.2

Результати перевірки узгодженості думок експертів, щодо значення концептуальних підходів підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів

Показник експертизи	*Сума рангів*	*Відхилення від середньо-арифметичного*	*Квадрат відхилення від середньо-арифметичного*	*Підхід*	*Кінцевий ранг*
	R_i	$R_i - R_{сер}$	$(R_i - R_{сер})^2$		
m_1	75	-63	3969	Акмеологічний	7
m_2	61	-77	5929	Аксіологічний	6
m_3	139	1	1	Диференційний	10
m_4	57	-81	6561	Діяльнісний	4
m_5	194	56	3136	Діяльнісно-інноваційний	16
m_6	197	59	3481	Індивідуалізований	17
m_7	184	46	2116	Індивідуально-диференційований	13
m_8	182	44	1936	Інтегративний	12
m_9	201	63	3969	Інтерактивний	18
m_{10}	25	-113	12769	Компетентнісний	1

m_{11}	208	70	4900	Комплексний	20
m_{12}	188	50	2500	Корекційно-педагогічний	14

Продовження табл. 3.2

Показник експертизи	*Сума рангів*	*Відхилення від середньо-арифметичного*	*Квадрат відхилення від середньоарифметичного*	*Підхід*	*Кінцевий ранг*
	R_i	$R_i–R_{сер}$	$(R_i–R_{сер})^2$		
m_{13}	168	30	900	Культурологічний	11
m_{14}	202	64	4096	Міждисциплінарний інтеграційний	19
m_{15}	194	56	3136	Оздоровчо-пропагандистський	16
m_{16}	26	-112	12544	Особистісно орієнтований	2
m_{17}	87	-51	2601	Особистісно-діяльнісний	8
m_{18}	194	56	3136	Праксеологічний	16
m_{19}	59	-79	6241	Синергетичний	5
m_{20}	52	-86	7396	Системний	3
m_{21}	221	83	6889	Ситуативно-моделюючий	21

m_{22}	122	-16	256	Творчий	9

Таблиця 3.3

Результати перевірки узгодженості думок експертів

Показник експертизи	*Експерт*												*Сума рангів* R_i	*Відхилення від середньоарифметичного* $R_i - R_{сер}$	*Квадрат відхилення від середньо-арифметичного* $(R_i - R_{сер})^2$
	n_1	n_2	n_3	n_4	n_5	n_6	n_7	n_8	n_9	n_{10}	n_{11}	n_{12}			
m_1	3	6	7	8	6	7	6	7	8	3	7	7	75	-63	3969
m_2	5	8	3	6	8	3	4	3	7	5	6	3	61	-77	5929
m_3	10	12	10	10	11	20	15	11	10	11	10	9	139	1	1
m_4	2	5	8	5	4	2	5	5	6	7	4	4	57	-81	6561
m_5	15	21	19	13	18	15	12	18	19	12	16	16	194	56	3136
m_6	11	18	20	9	21	16	21	21	11	15	21	13	197	59	3481
m_7	16	9	22	15	12	22	13	22	14	13	12	14	184	46	2116
m_8	14	15	13	14	16	11	22	15	18	16	11	17	182	44	1936
m_9	18	16	18	21	19	10	17	14	12	19	22	15	201	63	3969
m_{10}	4	1	1	3	1	4	1	4	1	2	1	2	25	-113	12769
m_{11}	19	11	17	22	22	21	9	10	16	21	18	22	208	70	4900
m_{12}	21	22	12	11	20	9	16	17	13	18	17	12	188	50	2500
m_{13}	13	10	9	16	14	13	14	19	15	10	15	20	168	30	900
m_{14}	12	20	15	18	17	19	10	12	20	22	19	18	202	64	4096
m_{15}	22	17	21	20	10	18	20	16	17	14	8	11	194	56	3136
m_{16}	1	4	4	1	2	1	3	1	4	1	3	1	26	-112	12544
m_{17}	7	3	6	7	3	8	8	13	3	8	13	8	87	-51	2601
m_{18}	17	14	16	19	15	14	18	9	22	17	14	19	194	56	3136
m_{19}	8	7	2	4	5	6	7	2	5	6	2	5	59	-79	6241
m_{20}	6	2	5	2	7	5	2	6	2	4	5	6	52	-86	7396

m_{21}	20	19	14	17	13	17	19	20	21	20	20	21	221	83	6889
m_{22}	9	13	11	12	9	12	11	8	9	9	9	10	122	-16	256

Отже, запровадження особистісно орієнтованого підходу в освіті є дієвою альтернативою традиційним положенням, що склалися в освіті у попередні роки. Застаріла система підготовки де «гарний учень» – це той хто точно виконує вимоги викладача, призводить до формування безініціативних виконавців, які з острахом сприймають всі нововведення. Натомість, в особистісно орієнтованій освіті викладач керує учнем не безпосередньо, а з допомогою спеціально створеного освітнього середовища. У якому учень самостійно приймає рішення, тобто робить усвідомлений вибір своїх дій з урахуванням результату який бажає отримати. Це призводить до розкриття індивідуальності кожної людини та накопиченню власного суспільно значимого досвіду, усвідомленню своїх сильних та слабких якостей.

Важливою галуззю формування особистостей з яскраво вираженими індивідуальними якостями є фізична культура та спорт, тому використання особистісно орієнтованого підходу в тренерській діяльності є надзвичайно актуальним.

– кінцевої мети (функціонування та розвиток системи і всіх її складових повинні спрямовуватися на досягнення основної мети підготовки майбутніх тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту, тобто всі зміни, вдосконалення та управління системою потрібно оцінювати з цієї точки зору);

– єдності: сумісний розгляд системи як цілого і як сукупності систем (елементів);

– зв’язності: розгляд будь-якої частини сумісно з її зв’язками з оточенням;

– модульної побудови: корисно виділити модулі в системі і розглядати її як сукупність модулів;

– ієрархії: доцільно вводити ієрархію частин та їх ранжування;

– функціональності: сумісний розгляд структури й функцій з пріоритетом функцій над структурою;

– розвитку: урахування змінюваності системи, її здатності до розвитку, розширення, заміни частин, накопичування інформації;

– децентралізації: поєднання в прийнятих рішеннях та управлінні централізації та децентралізації;

– невизначеності: урахування невизначеностей та випадковостей в системі.

У футболі важлива система всього: ігрових дій, вимог, аналізу рухів, заохочень, тактичних схем, покарань, матеріальних умов, керівництва, відбору, маркетингу, щоб для футболістів всі ці аспекти бачилися зрозумілими, прогнозованими і адекватними. Тільки лише факт наявності такої системи, знову ж, не може гарантувати результат. Не існує системи вибудуваної раз і назавжди, з якою будь-яку команду можна вивести в лідери. Важливо зрозуміти, як модифікувати і підстроїти цю систему під умови конкретного колективу, з яким працює тренер.

Формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту не є самоціллю, це завдання вирішується в системі загальної підготовки футболістів. Для футболіста з позиції системного підходу системо утворюючий фактор до оволодіння технікою повинен містити наступні етапи (Principles Of Training For Sport And Exercise In Soccer, 2022):

– становлення фізичної підготовленості, робота по амплуа;

– вивчення основних елементів техніки, постійна робота з м'ячем в русі;

– закріплення навичок пересування, вибору позиції (з урахуванням пересувань та позицій партнерів по команді – прояв групової рефлексивності);

– постійна робота в командній взаємодії («відчування партнерів» – прояв групової рефлексивності).

Завдяки системному підходу в кожному елементі підготовки майбутніх тренерів розкриваються взаємозв'язки та ключові аспекти, що сприятиме підвищенню ефективності даного процесу.

Акмеологічний підхід спрямований на самовдосконалення людини в освітньому середовищі, на її саморозвиток, на поступ дорослої людини від однієї вершини до іншої, на досягнення «акме» (з грец. – «вершина, гостре») в її творчості і здоров'ї, у розвитку всіх її життєвих сил (Вітвицька, 2012, с. 113).

З позицій акмеології майбутній тренер здатен до розвитку у індивідуальному аспекті у процесі високопрофесійної діяльності.

Спираючись на висновки науковців Г.С. Данилової (2007), О.А. Дубасенюка (2015), С.М. Калаура (2011), Л.С. Рибалко (2008) визначаємо, що у межах акмеологічного підходу необхідно здійснювати орієнтацію майбутнього тренера на постійний саморозвиток і самовдосконалення, мотивацію високих спортивних досягнень та життєвих успіхів. Також необхідно організовувати творчу діяльність тренерів на всіх етапах їхньої неперервної освіти, створенні необхідних умов для самореалізації їх творчого потенціалу.

В умовах професійної підготовки майбутніх тренерів, необхідно забезпечити формування у студентів акмеологічної спрямованості особистості, що

орієнтуватиме їх на прогресивний розвиток, на максимальну професійну та особистісну самореалізацію.

Положення, що освітня діяльність має творчий характер є загальноприйнятою та доведена у численних психолого-педагогічних дослідженнях І.Д. Бех (2003), І.А. Зязюн та О.М. Пєхота (2003), В.О. Моляко та О.Л. Музика (2016), Heick, (2022) та ін.).

Аналогічні тенденції прослідковуються і в системі підготовки майбутніх тренерів. Творчий аспект підготовки та діяльності тренерів обґрунтовано у дослідженнях Ж.В. Бережної (2010), A. Rocaab та P.R. Forda (2021), В.О. Пономарьова (2010), А.В. Сватьєва (2014), І.В. Шаповалової (2014) та інших.

Творча природа діяльності тренера спортивної команди підтверджується тим, що грамотно прийняте спортивне та педагогічне рішення по своїй організації відповідає всім правилам евристики, якими керується у своїй діяльності дослідник (Онищенко, 2013):

– аналіз ситуації (діагноз);

– проєктування результату в залежності від вихідних даних (прогноз);

– аналіз наявних засобів, придатних для перевірки припущення та досягнення запланованого (результат).

Отже майбутній тренер відповідно то творчого підходу повинен, здійснити конструювання та реалізацію навчально-виховного та тренувального процесів, оцінити та інтерпретувати отримані дані, на основі яких здійснити узагальнення та формулювання нових завдань для виконання спортсменами.

У межах теоретико-методологічного блоку встановлені принципи підготовки майбутніх тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту. Вони умовно розподілені на дві групи:

Перша група – загальнодидактичні принципи – їх використання обумовлене освітньою парадигмою підготовки майбутніх тренерів.

Друга група – специфічні принципи – обрані виходячи з необхідності забезпечення вузькоспрямованої підготовки майбутніх тренерів на вирішення завдань з формування групової рефлексивності спортсменів.

За аналогією з концептуальними підходами проведемо визначення специфічних принципів підготовки майбутніх тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів методом експертних оцінок (табл. 3.4).

ЛИСТ-ОПИТУВАННЯ

щодо принципів підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів

Експерт _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

Педагогічний стаж _____ років

Науковий ступень _____

Вчене звання _____

Стаж роботи тренером _____ років

Вид спорту _____

Кількість публікацій з питань підготовки фахівців фізичної культури та спорту _____

УМОВА РАНЖУВАННЯ: присвоїти ранги від 1 до 24 (де ранг 1 відповідає найбільш значимій якості). Якщо Ви вважає, що певні показники (принципи) мають рівне значення, Ви маєте право присвоїти їм однакові ранги.

Якщо серед запропонованих принципів відсутні значимі на Вашу думку, то їх можна записати у графи додаткових принципів.

Таблиця 3.4

ЛИСТ-ОПИТУВАННЯ

Принципи	*Ранг*

Спрямованість до вищих досягнень	
Поглиблена спеціалізація та індивідуалізація	
Єдність загальної та спеціальної підготовки	
Педагогічної інтеграції	
Безперервність тренувального процесу	
Орієнтація змісту навчання на профіль майбутньої спортивної діяльності	
Єдність поступовості та граничного збільшення тренувальних навантажень	
Єдність взаємозв'язку структури змагальної діяльності і структури теоретичної підготовленості	
Хвилеподібність і варіативність навантажень	
Циклічність тренувального процесу	
Сублімації	
Змагальності	
Ранньої спеціалізації	

Продовження табл. 3.4

Принципи	*Ранг*
Цілеспрямованого формування професійних інтересів	

Інтенсивного зв’язку з професійним співтовариством	
Регулярності	
Свідомості	
Вмотивованості	
Саморегуляції	
Всебічності	
Систематичності	
Послідовності	
Чесного суперництва	
Поєднання навчання з особистісним розвитком	
Значимі принципи на думку експерта, що відсутні у запропонованому списку	

Результати ранжування експертами (12 осіб) об’єктів експертизи (24 принципи професійної підготовки майбутніх тренерів, що повинні лежати в основі формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту) наведені у табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Результати ранжування принципів експертами

Показник експертизи	*Сума рангів*	*Середньо-арифметичне значення рангу*	*Принцип*	*Кінцевий ранг*
	R_i	$R_i/12$		
m_1	154	12,83	«Спрямованість до вищих досягнень»	13
m_2	73	6,08	«Поглиблена спеціалізація та індивідуалізація»	6
m_3	132	11,00	«Єдність загальної та спеціальної підготовки»	11
m_4	22	1,83	«Педагогічної інтеграції»	2
m_5	165	13,75	«Безперервність тренувального процесу»	14
m_6	15	1,25	«Орієнтація на профіль спортивної діяльності»	1
m_7	230	19,17	«Збільшення тренувальних навантажень»	19
m_8	60	5,00	«Єдність змагальної діяльності і структури теоретичної підготовленості»	5
m_9	204	17,00	«Хвилеподібність і варіативність навантажень»	17
m_{10}	182	15,17	«Циклічність тренувального процесу»	15
m_{11}	237	19,75	«Сублімації»	20
m_{12}	215	17,92	«Змагальності»	18
m_{13}	130	10,83	«Ранньої спеціалізації»	11
m_{14}	49	4,08	«Формування професійних інтересів»	4
m_{15}	239	19,92	«Інтенсивного зв'язку з професійним співтовариством»	20
m_{16}	137	11,42	«Регулярності»	11

Продовження табл. 3.5

Показник експертизи	*Сума рангів*	*Середньо-арифметичне значення рангу*	*Принцип*	*Кінцевий ранг*
	R_i	$R_i/12$		
m_{17}	232	19,33	«Свідомості»	20
m_{18}	120	10,00	«Мотивованості»	10
m_{19}	214	17,83	«Саморегуляції»	18
m_{20}	237	19,75	«Всебічності»	20
m_{21}	145	12,08	«Систематичності»	12
m_{22}	157	13,08	«Послідовності»	13
m_{23}	215	17,92	«Чесного суперництва»	18
m_{24}	36	3,00	«Поєднання навчання з особистісним розвитком»	3

Перший етап (мотиваційно-цільовий) – актуалізація проблеми групової рефлексії у спорті; визначення пріоритетних напрямків застосування групової рефлексії спортсменів ігрових видів спорту; формулювання індивідуальних траєкторій підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів. Також, даний етап спрямовано на формування ціннісних орієнтацій майбутніх тренерів, підвищеного інтересу до майбутньої спортивної діяльності, потреби та внутрішніх мотивів до оволодіння знаннями, практичними уміннями й навичками та охоплював пропедевтичну теоретичну підготовку студентів.

Другий етап (когнітивно-операційний) – реалізується теоретико практична підготовка майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту. В межах даного етапу забезпечується ґрунтовна практична підготовка майбутніх тренерів і передбачено використання таких технологій, як

проєктного, модульного та ігрового навчання, застосування технологій фасилітації, малих груп, кейс-технології; а також різноманітних форм (інтегроване заняття, заняття у формі сюжетно-рольових ігор, заняття-дискусії, тренінги тощо). Це уможливило подальше набуття професійних знань, удосконалення уміння їх використовувати в стандартних та нестандартних спортивних ситуаціях, поступове оволодіння практичними уміннями й навичками з формування групової рефлексивності спортсменів ігрових видів спорту. На завершенні даного етапу передбачено розробку індивідуальних творчих проєктів з формування групової рефлексивності спортсменів футбольних команд в ігрових видах спорту.

Третій етап (рефлексивно-оцінювальний) – визначення кінцевого результату підготовки, проведення самоаналізу, закріплення установки на саморозвиток і самовдосконалення в професійній сфері, розробка корекційних заходів, щодо отриманих результатів підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів.

Завершальним блоком моделі є корекційно-результативний, що охоплює оцінювання, аналіз та корекцію результатів підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів і включає критерії з відповідними показниками та рівні підготовки.

Аналіз та узагальнення наукового доробку вчених дозволив визначити основні умови підготовки тренерів до роботи зі спортсменами ігрових видів спорту. Їх систематизація та узагальнення уможливили обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів: засвоєння майбутнім тренером знань із загальної, вікової,

соціальної психології та психології спорту; підготовленість майбутнього тренера до ефективного міжособистісного спілкування; підготовка майбутнього тренера до спільного планування діяльності спортивної команди; розвиток особистісних якостей майбутнього тренера.

Застосування комплексу виокремлених педагогічних умов сприятиме забезпеченню позитивних зрушень у підготовці майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів.

Розроблено модель, яка вміщує три блоки: методологічно-цільовий, змістово-технологічний, корекційно-результативний, що інтегруються у цілісну керовану систему та дозволяють презентувати цілеспрямований процес підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів, а також структурний взаємозв'язок її основних компонентів.

Методологічно-цільовий блок містить такі складові: мету, що детермінується соціальним замовленням; провідні завдання підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів; методологічні підходи, що забезпечують спрямованість процесу підготовки майбутніх тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів (компетентнісний, особистісно орієнтований, системний, діяльнісний, синергетичний, аксіологічний, акмеологічний, творчий); загальнодидактичні та специфічні (орієнтація змісту навчання на профіль майбутньої спортивної діяльності; педагогічної інтеграції; поєднання навчання з особистісним розвитком; цілеспрямованого формування професійних інтересів студентів) принципи.

До змістово-технологічного блоку моделі входять педагогічні умови, етапи (мотиваційно-цільовий;

когнітивно-операційний; рефлексивно-оцінювальний) підготовці майбутніх тренерів з футболу та форми, методи, засоби навчання, педагогічні технології (фасилітації, малих груп, кейс-технологію, проектного навчання, ігрового навчання), що використовуються на кожному етапі. З метою удосконалення підготовки майбутніх тренерів футбольних команд до формування групової рефлексивності спортсменів, на основі проведених розробок, власного спортивного й педагогічного досвіду розроблено спецкурс «Групова рефлексивність спортсменів в ігрових видах спорту».

Завершальним блоком моделі є корекційно-результативний, що охоплює оцінювання, аналіз та корекцію результатів підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів і включає критерії (мотиваційний, діяльнісний, рефлексивний) з відповідними показниками та рівні підготовки (початковий, низький, середній, високий).

На основі розробленої моделі схарактеризовано методику реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту.

Використання таких педагогічних технологій, як фасилітації, малих груп, кейс-технології, проєктного та ігрового навчання є одним з найбільш перспективних шляхів вдосконалення процесу підготовки майбутніх тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів.

ПІСЛЯМОВА

Проведений аналіз проблеми в педагогічній теорії довів, що науково-педагогічна проблема є актуальною, а наведені дослідження й напрацювання в цій галузі можуть слугувати основою для наукової розвідки. Дискусійні погляди на формування групової рефлексивності у підготовці фахівців фізичної культури та спорту, а також відсутність спеціальних наукових досліджень, присвячених проблемі підготовки майбутніх тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту.

Уточнено сутність поняття «групова рефлексивність», яку тлумачимо як якість особистості, що сприяє підвищенню самопізнання через сприйняття висновків членів групи про особистість, взаємоспостереження, само- та взаємоаналіз, усвідомлення себе, своїх якостей, властивостей, характеристик, успіхів і невдач і їх причин у групових відносинах, завдяки чому відбувається успішна регуляція суб'єктом спільної діяльності групи.

Для успішної, злагодженої командної гри кожен спортсмен, який себе позиціонує як член команди повинен володіти особистісною якістю, що має назву групова рефлексивність. Звичайно дана якість формується в ході командної гри, коли спортсмен засвоює сильні і слабкі сторони як власної гри так і гри інших членів команди. Такий процес проходить хаотично і часто вимагає так званої «зіграності» спортсменів, щоб вони почали «відчувати» один одного, тобто значних витрат часу. Щоб розвивати

групову рефлексивність необхідно застосовувати технології, що спрямовані на аналіз командного досвіду.

Групова рефлексивність, як індивідуальна якість особистості, ефективно формується за умови колективної співпраці та цілеспрямованого впливу з боку лідера групи. Особлива роль у формуванні групової рефлексивності спортивної команди відводиться тренеру, капітану, чи психологу команди.

Виявлено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту: засвоєння майбутнім тренером знань із загальної, вікової, соціальної психології та психології спорту; підготовленість майбутнього тренера до ефективного міжособистісного спілкування; підготовка майбутнього тренера до спільного планування діяльності спортивної команди; розвиток особистісних якостей майбутнього тренера.

Обгрунтовано модель підготовки майбутніх тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту, яка відображає взаємодію основних блоків (методологічно-цільовий, змістовно-технологічний, корекційно-результативний), унаочнює цей процес. Методологічно-цільовий блок містить мету та провідні завдання підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів; висвітлює взаємозв'язок концептуальних підходів (компетентнісний, особистісно орієнтований, системний, діяльнісний, синергетичний, аксіологічний, акмеологічний, творчий), загальнодидактичних та специфічних (орієнтація змісту навчання на профіль майбутньої спортивної діяльності; педагогічної інтеграції; поєднання навчання з особистісним розвитком; цілеспрямованого формування

професійних інтересів студентів) принципів. Змістово-технологічних блок охоплює педагогічні умови, етапи, педагогічні технології, форми, методи підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту та спецкурс «Групова рефлексивність спортсменів в ігрових видах спорту». Корекційно-результативний блок включає критерії з відповідними показниками, рівні підготовки майбутніх тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту та кінцевий результат.

Визначено критерії підготовки майбутніх тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту та їх показники (мотиваційний: інтерес до майбутньої діяльності тренера; усвідомлення необхідності здійснення індивідуально колективної роботи зі спортсменами команд ігрових видів спорту; зацікавленість у збільшенні знань з різних аспектів управління спортивним колективом; діяльнісний: знання особливостей, умов діяльності та вимог до тренера футбольних команд; уміння планувати та проводити групову тренінгову роботу зі спортсменами футбольних команд; уміння організовувати заходи з формування групової рефлексивності спортсменів; рефлексивний: уміння керувати власною професійною діяльністю; уміння оцінювати відповідність обраних тренінгових заходів завданням, що виникають у процесі формування групової рефлексивності спортсменів). Схарактеризовано рівні підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту (початковий, низький, середній, високий).

Встановлено, що на сьогодні процес підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту

характеризується недостатньою цілеспрямованістю та систематичністю, інколи, навіть, стихійністю.

Результати теоретичного узагальнення та впровадження їх у освітній процес підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту уможливлює формулювання низки пропозицій щодо їх практичного використання на таких рівнях:

− організаційно-методичному (модернізація навчальних планів підготовки майбутніх тренерів з футболу шляхом удосконалення змісту тренінгових курсів, що забезпечить сприятливі можливості для формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту);

− організаційно-адміністративному (створення системи зв'язків між закладом освіти та спортивними організаціями для створення сприятливих практичних умов підготовки майбутніх тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту);

− методичному (розроблення і впровадження у освітній процес програм підготовки майбутніх тренерів до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту тренінгів; навчальних технологій: проєктної; ігрових, кейс-технології, малих груп; фасилітації);

− практичному (запровадження моніторингу з метою контролю й коригування знань, вмінь, особистісних якостей і характеристик, мотиваційних чинників, здібностей майбутніх тренерів, які визначають ефективність їх підготовки до формування групової рефлексивності спортсменів в ігрових видах спорту; розроблення та впровадження наскрізної науково-методичної програми практичної підготовки майбутніх тренерів; розробка програми підвищення кваліфікації тренерів з футболу

відповідно до теоретико-методичних положень дослідження).

Проведене дослідження не вирішує всіх аспектів проблеми підготовки майбутніх тренерів з футболу до формування групової рефлексивності спортсменів. Перспективними напрямами подальших наукових досліджень є адаптація розроблених педагогічних умов до особливостей освітнього процесу закладів вищої освіти, що готують фахівців фізичного виховання та спорту, удосконалення технологій розвитку групової рефлексивності спортсменів, розв'язання педагогічної проблеми оптимізації засобів в аспекті розвитку особистісних якостей майбутніх тренерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Арефьєв, В. Г., Краснов, В. П., & Костенко, М. П. (2018). Стан і перспективи розвитку вищої освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, 4 (98), 8 – 11.

Бабаян, Ю. О., & Нор, К. Ф. (2011). Формування рефлексивної компетентності майбутнього вчителя початкових класів. В С. І. Якименко (Ред.) *Формування професійної компетентності майбутнього вчителя*. (с. 231 – 266). Київ: Вид. дім «Слово».

Винославська, О. В. (Ред.), Бреусенко-Кузнєцов, О. А., Зливков, В. Л., Апішева. А. Ш., Васильєва, О. С., Дорошенко, Н. М. … Чукавіна Т. Е. (2009). *Психологія* (2-е вид.). Київ: Фірма ІНКОС.

Главник, О. П., Бевз, Г. М., & Максименко, С. (Ред.). (2005). *Технологія тренінгу*. Київ: Главник.

Горбатюк, Н. М., & Кулик, І. С. (2015). *Дидактична роль рефлексії та рефлексивних умінь в освітньому процесі з хімії*, Матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. «Фундаментальні та прикладні дослідження в географічній, екологічній та хімічній освіті» (12 13 лист. 2015 р., м. Умань). Взято з http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/4584/1/refleksiya.pdf.

Данилова, Г. С. (2004). Акмеологія шкільної освіти у контексті методології сучасної науки. *Рідна школа*, 11, 6 – 10.

Данилова, Г. С. (2007). Вершини професіоналізму педагога як акмеологічний синтез тріади його компонентів. *Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології*, 3, 57 – 62.

Єльникова, Г. В. (2010). Компетентнісний підхід до моделювання професійної діяльності керівника вищого навчального закладу. *Теорія та методика управління освітою*, 4, 63 – 73.

Загнітко, А. П., & Данилюк, І. Г. (2004). *Українське ділове мовлення: професійне і непрофесійне спілкування*. Донецьк: Тов. В КФ «Бао».

Іванова, Л. І. (2006). Сучасні підходи до професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури. *Педагогічний процес: теорія і практика*: зб. наук. пр. Київ: Міленіум, 1, 63 – 73.

Карпюк, Р. П. (2008). *Професійна підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання: теорія та методика*: монографія. Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня».

Карченкова, М. В. (2006). *Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності*: автореф. (Дис. ... канд. пед. наук). Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Київ.

Костенко М.П. (2018). Психологічна підготовка тренерів з футболу. *Науковий вісник НУБіП України. Серія "Педагогіка, психологія, філософія"*, 162, 221 – 227.

Лісова, С. В. (2011). *Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід*: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.

Манько, В. М. (2000) Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін. *Зб. наук. пр. Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова*, 2, 153 – 161.

Овчарук, О. В. (2003). *Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики*. Київ: «К.І.С.».

Пехота, О. М. (Ред.), Кіктенко, А. З., Любарська, О. М., Нор,

К. Ф., Олексюк, О. Є., Ситченко, А. Л. … Сисоєва С. О. (2001). *Освітні технології*. Київ: «А.С.К.».

Рибалко, Л. С. (2008). *Акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя*: автореф. (Дис. … д-ра пед. наук). Харківський нац. пед. ун- ім. Г. С. Сковороди, Харків.

Сидорук, А. В. (2017). Організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до анімаційної діяльності. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, 143, 96 – 99.

Царенко, К. В. (2015). Сутність і структурна модель професійно-педагогічної компетентності тренера-викладача ДЮСШ. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук, праць*. Запоріжжя: КПУ, 45 (98), 267 – 275.

Шмаргун, В. М. (2009). *Психосоматичні особливості в інтелектуальному розвитку дітей*: монографія. Київ: Університет «Україна», 2009.

Яценко, Т. С. (Ред.), Іваненко, Б. Б., Аврамченко, С. М., Евтушенко, І. В. Сергієнко, І. М. Калашник, І. В. & Богдан, Т. В. (2008). *Концептуальні засади і методика глибинної психокорекції: Підготовка психолога-практика*. Київ: Вища шк.

Aakhus, M. (2007). Communication as Design. Communication Monographs, 74 (1), 112 – 117.

Bailey, T. (2012). *Personality in Sports Coach Job Performance*. MSc Organisational Psychology. The University of Warwick. https://www.researchgate.net/publication/259762661_Personality_in_Sports_Coach_Job_Performance

Byshevets, N., Denysova, L., Shynkaruk, O., Serhiyenko, K., Usychenko, V., Stepanenko, O., & Syvash. I. (2019). Using the methods of mathematical statistics in sports and educational research of masters in physical education and

sport. *Journal of Physical Education and Sport ® (JPES*), 19 (3), Art 148, pp 1030-1034. DOI:10.7752/jpes.2019.s3148

Chardin, P. T. de (2008). *The Phenomenon of Man*. Harper Perennial Modern Classics.

Dari, T., Chan, C. D., & Del Re, J. (2021). Integrating culturally responsive group work in schools to foster the development of career aspirations among marginalized youth. *J. Spec. Group Work*, 46, 75-89. doi: 10.1080/01933922.2020.1856255

Furley, P., & Schweizer, G. (2019). Body Language in Sport. In *Handbook of sport psychology* (pp. 1201 – 1219). Projects: Evolutionary Research in SportsNonverbal behavior and person perception in sport. Publisher: Wiley.

Haken, H. (1983). *Advanced Synergetics: Instability Hierarchies of Self-Organizing Systems and Devices*. Springer-Verlag, Berlin, New York.

Hevko, I. (2019). Information technologies in education: opportunities and negative consequences. Journal of Education, Health and Sport, 9 (1), 69 – 77. http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.2539555

Janssen J. (2002). *The seven secrets of successful coaches : how to unlock and unleash your team's full potential*. Cary, NC: Winning The Mental Game

Kerth, N .L. (2001). *Project Retrospectives: A Handbook for Team Reviews*. N.Y.: Dorset House Publishing.

Lochbaum, M., Stoner, E., Hefner, T., Cooper, S., Lane, A.M., & Terry, P.C. (2022). Sport psychology and performance meta-analyses: A systematic review of the literature. *PLoS One*, 17 (2), doi: 10.1371/journal.pone.0263408

Mason, R. J., Farrow, D., & Hattie, J. A. C. (2020). Sports Coachesв Knowledge and Beliefs About the Provision, Reception, and Evaluation of Verbal Feedback. *Frontiers in Psychology*, 11. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.571552

Otte, F. W., Millar, S-K., & Klatt, S. (2019). Skill Training Periodization in «Specialist» Sports Coaching—An Introduction of the «PoST» Framework for Skill Development. *Front. Sports Act. Living*, 1 (61). doi: 10.3389/fspor.2019.00061

Rania, N., Coppola, I., & Pinna, L. (2021). Reflective Practices to Study Group Dynamics: Implement Empowerment and Understand the Functioning of Groups. *Frontiers in Psychology*. Sec. Organizational Psychology. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.786754

Raven, J., & Stephenson, J. (Eds.). (2001). *Competence in the Learning Society*. New York: Peter Lang. CONTENTS.

Rocaab, A., & Forda, P. R. (2021). Developmental activities in the acquisition of creativity in soccer players. *Thinking Skills and Creativity*, 41. https://doi.org/10.1016/j.tsc.2021.100850

Röthlin, P., Birrer, D., Horvath, S., & Holtforth, M. G. (2016). Psychological skills training and a mindfulness-based intervention to enhance functional athletic performance: design of a randomized controlled trial using ambulatory assessment. *BMC Psychol*, 4, 39. https://doi.org/10.1186/s40359-016-0147-y

Rough, J. (2002). *Society's Breakthrough! Releasing Essential Wisdom and Virtue in All the People*. Bloomington: AuthorHOUSE.

Roy, X., Gavrila, S. E., & Sercia, P. (2021). Reflective practice: Helping coaches improve their coaching. *International Journal of Strength and Conditioning*, 1 (1). https://doi.org/10.47206/ijsc.v1i1.55

Russell, T. (2018). A teacher educator's lessons learned from reflective practice. *European Journal of Teacher Education*, 41 (1), 4 – 14.

Sabtu, N. I., Matzin, R., Jawawi, R., & Jaidin, J. H. (2019). Enhancing critical reflection in higher education. *AIP*

Conf. Proc. 2138:050026. doi: 10.1063/1.5121131

Schippers, M. C., Den Hartog, D. N., & Koopman, P. L. (2007). Reflexivity in Teams: A Measure and Correlates. *Applied Psychology: An International Review*, 56 (2), 189 – 211.

Schroeder, D., Chatfield, K., Singh, M., Chennells, R., & Herissone-Kelly, P. (2019). The Four Values Framework: Fairness, Respect, Care and Honesty. In: *Equitable Research Partnerships. SpringerBriefs in Research and Innovation Governance. Springer*, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-15745-6_3

Voelker, R. (2012) Hot careers: Sport psychology. American Psychological Association. GradPSYCH Magazine.

ДОДАТКИ

Додаток А
Навчальна програма підготовки тренерів дитячо-юнацького та аматорського футболу на курсах С-диплому ФФУ

«ЗАТВЕРДЖЕНО»
Виконавчим комітетом Федерації футболу України
21.12.2016 р. (протокол № 11)

Перший віце-президент О.Бандурко

«ПОГОДЖЕНО»
Науково-методичною радою
Федерації футболу України
16.09.2016 р. (протокол №2)

Голова НМР Віхров К.Л.

«ПОГОДЖЕНО»
Департаментом розвитку
Федерації футболу України
16.09.2016 р.

Директор Чорно-Іванов В.С.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

підготовки тренерів дитячо-юнацького та аматорського футболу на курсах С-диплому ФФУ дисципліна «Теорія і методика викладання футболу»

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма «С» диплому ФФУ щодо навчання тренерів масового футболу, затверджена Виконкомом Федерації Футболу України 21.12.2016 року.

Дана програма розроблена, відповідно до вимог Хартії масового футболу УЄФА та Тренерської конвенції УЄФА (редакція 2015 р.), робочою групою Науково-методичної ради Федерації футболу України у складі:

Віхров К.Л – Голова Науково-методичної ради ФФУ, професор.

Бобаріко О.Є. – Секретар Науково-методичної ради ФФУ, відповідальний за «С»-диплом у ФФУ.

Боднар Я.Б. – Член Науково-методичної ради ФФУ, кандидат наук.

Гончаренко В.І. – Член Науково-методичної ради ФФУ, перший віце-президент федерації футболу Сумщини, професор.

Джус О.М. – Член Науково-методичної ради ФФУ, професор.

Дорошенко Е.Ю. – Член Науково-методичної ради ФФУ, доктор наук.

Лизогуб В.С. – Член Науково-методичної ради ФФУ, професор.

Марченко Р.В. – Член Науково-методичної ради ФФУ, виконавчий директор Федерації футболу м. Києва.

Шинкарук О.А. – Член Науково-методичної ради ФФУ, Директор Науково-дослідного інституту Національного університету фізичного виховання і спорту України, професор.

Програма спрямована на навчання тренерів масового футболу в регіональних федераціях та передбачає вивчення дисципліни: «Теорія і методика викладання футболу», в

тому числі базове викладання теоретичних, методичних і практичних основ багаторічної підготовки футболістів.

Мета програми – сприяти підготовці кваліфікованих тренерів масового футболу, які працюють в українських дитячо-юнацьких і аматорських командах.

Реалізація програми передбачає вирішення наступних **завдань**:

1. Отримання необхідного обсягу знань і інформації з питань теорії та практики сучасного футболу.
2. Формування вмінь та навичок у практичній діяльності тренера.
3. Отримання знань та формування умінь проводити відбір футболістів на різних етапах багаторічної підготовки.
4. Формування вміння готувати команду до змагальної діяльності, матчу.
5. Формування вміння управляти навчально-тренувальним процесом у відповідності з сучасними тенденціями розвитку футболу.
6. Формування вміння використовувати засоби технічного та медико-біологічного забезпечення для оптимізації процесу навчання і тренування.

Програма складається з 3-х основних блоків обсягом 86 год:

1. Теоретичний блок – 39 годин.
2. Практичний блок – 35 годин.
3. Оцінка знань – 12 годин.

Теоретичний блок включає в себе 5 розділів:

а) теоретико-методичні основи футболу;

б) система підготовки футболістів у дитячо-юнацьких і аматорських командах;

в) види підготовки спортсменів в дитячо-юнацькому і аматорському футболі;

г) управління процесом спортивної підготовки футболістів;

д) медико-біологічне забезпечення та психологічний супровід підготовки футболістів.

Практичний блок включає в себе 3 розділи:

а) основи навчання техніки і тактики гри у футбол;

б) розвиток рухових якостей юних футболістів з урахуванням сенситивних періодів;

в) проведення слухачами окремих вправ навчально-тренувального заняття.

Контроль та оцінка знань й практичних умінь:

а) складання трьох конспектів навчально-тренувальних занять за видами підготовки;

б) проведення рольових ігор за видами підготовки;

в) проведення навчальної практики за видами підготовки;

г) захист контрольної роботи;

д) письмовий тест з Правил гри;

е) практичний іспит (тест-заняття);

є) теоретичний іспит.

Навчальну роботу пропонується проводити у вигляді лекційних, методичних, практичних, семінарських (рольові ігри) занять, навчальної практики та самостійної роботи.

На лекційних заняттях повідомляються: теоретичні відомості на базі сучасних тлумачень теорії і практики спортивного навчання і тренування юних футболістів та футболістів аматорів у сфері технічної, тактичної, фізичної і психологічної підготовки; про активні методи навчання та виховання; про фізичні механізми адаптації під час

інтенсивної м’язової діяльності; про гігієнічні норми харчування спортсменів; про педагогічний та лікарський контроль; про методи управління футбольною командою тощо.

На методичних заняттях розширюються знання про технічну, тактичну, фізичну і психологічну підготовку футболістів до змагань, вдосконалюються навички та вміння планування навчально-тренувального процесу, засвоюється матеріал про ефективні методики проведення комплексного контролю стану тренованості.

На практичних заняттях поглиблюються знання і отримуються вміння в методах тренування і виховання рухових якостей, навчання технічним прийомам і тактичним діям футболістів.

Рольові ігри проводяться з метою формування у слухачів професійно-педагогічних вмінь і навичок з підготовки футболістів і команди до змагань.

Навчальна практика передбачає вдосконалення умінь і навичок управління підготовкою футболістів у навчально-тренувальному процесі. Слухачі повинні засвоїти методичні прийоми навчання і тренування футболістів, вміти підготувати план-конспект заняття за видами підготовки, з адекватним підбором засобів і методів, відповідно до поставлених завдань. Вміти оцінювати виконання вправ, виявляти причину походження помилок та шляхи їх виправлення, чітко і методично вірно організовувати учнів.

Самостійна робота слухачів передбачає вивчення програмного матеріалу з навчальних посібників і додаткових джерел, представлених у рекомендованій літературі та Інтернет сайтах.

Розподіл годин за програмою «С»-диплом

№	Форми занять	Сесії			Всього годин
		I	II	III	
Теоретичний розділ					39
1.	Лекційні заняття	10	12	2	24
2.	Методичні заняття	6	6	3	15
Практичний розділ					35
1.	Семінарські заняття (рольові ігри)	3	3	3	9
2.	Практичні заняття	6	4	4	14
3.	Навчальна практика	4	4	4	12
Заліки та іспити					12
1.	Захист контрольної роботи			3	3
2.	Практичний іспит (тест-заняття)			4	4
3.	Письмовий тест з Правил гри			1	1
4.	Теоретичний іспит			4	4
Всього за програмою		29	29	28	86

Навчальний план на І сесію

№	Теми	Всього	Заняття				Навчальна практика	Форми
			Лекційні	Методичні	Семінарські	Практичні		
1	Вступ до дисципліни «Теорія і методика викладання футболу» за програмою С-диплом ФФУ.	2		2				
2	Характеристика педагогічних принципів побудови навчально-тренувального заняття. Завдання навчання і тренування.	2	2					
3	Теоретико-методичні основи спортивного тренування.	2	2					
4	Основи організації та планування багаторічної підготовки футболістів.	2	2					
5	Особливості підготовки футболістів різної кваліфікації та віку.	2	2					

6	Правила гри. Послідовність їх застосування у навчально-тренувальному процесі.	2		2				
7	Основи техніки гри у футбол і методика навчання.	2	2					
8	Аналіз виконання технічних прийомів та їх застосування в різних ігрових ситуаціях.	2		2				
9	Методика навчання техніці володіння м'ячем польового гравця.	2				2		
10	Методика навчання техніці володіння м'ячем воротаря.	2				2		
11	Методика навчання техніці пересувань у футболі.	2				2		
12	Рольова гра щодо моделювання спеціальних та ігрових вправ з технічної підготовки.	3			3			
13	Проведення слухачами тренувальних вправ з навчання техніці гри у футбол.	4					4	План-конспект з техніки гри
	Загальна кількість годин	29	10	6	3	6	4	

1. Методичне заняття (2 год.) Вступ до дисципліни «Теорія і методика викладання футболу» за програмою С-диплом ФФУ.

Вимоги і методика виконання завдань щодо підготовки до семінарських занять (рольова гра), навчальної практики, практичного іспиту (тест-заняття), написанню контрольної роботи, складання письмового тесту з Правил гри. Визначення термінів футболу які застосовуються в організації проведення навчально-тренувального процесу в футболі.

2. Лекційне заняття (2 год.) Характеристика педагогічних принципів побудови навчально-тренувального процесу. Завдання навчання і тренування.

Структура розучування технічних і тактичних прийомів гри. Завдання фаз навчання: ознайомити, навчити, закріпити. Моделювання спеціальних та ігрових вправ у фазах навчання, в залежності від завдань заняття. Завдання загальної і спеціальної підготовки та вибір засобів і методів. Типи занять, форми, методи і засоби. Завдання підготовчої, основної та заключної частини начально-тренувального заняття. Характеристика форм організації навчання у футболі – групова, парна, індивідуальна.

3. Лекційне заняття (2 год.) Теоретико-методичні основи спортивного тренування.

Структура спортивного тренування у футболі. Види підготовки. Технічна, тактична, фізична, інтегральна, теоретична та психологічна підготовка футболістів. Команда як система вищого рівня організації. Особливості управління командою в дитячо-юнацькому і масовому футболі.

4. Лекційне заняття (2 год.) Основи організації та планування багаторічної підготовки футболістів.

Характеристика етапів багаторічної підготовки, управління тренувальним процесом футболістів. Роль і значення планування як основи управління тренувальним процесом. Перспективне, поточне і оперативне планування. Періодизація навчально-тренувального процесу в річному циклі підготовки футболістів. Характеристика етапів і періодів. Організація навчально-тренувальної роботи в дитячо-юнацькому і масовому футболі на етапах багаторічної підготовки та в різні періоди річного тренувального циклу.

5. Лекційне заняття (2 год.) Особливості підготовки футболістів різної кваліфікації та віку.

Підготовка футболістів у молодшому шкільному, підлітковому та юнацькому віці. Підготовка футболістів у масовому футболі.

6. Методичне заняття (2 год.) Правила гри. Послідовність їх застосування у навчально-тренувальному процесі.

Загальні положення та аналіз Правил гри. Історія розвитку Правил гри. Особливості проведення теоретичних занять з навчання футболістів Правилам гри. Послідовне застосування знань тренером Правил гри в організації та проведенні тренувальних занять і навчальних ігор.

7. Лекційне заняття (2 год.) Основи техніки гри у футбол і методика навчання.

Загальна характеристика і поняття техніки гри у футбол. Класифікація техніки. Техніка володіння м’ячем польового гравця. Техніка володіння м’ячем воротаря. Техніка пересування. Біомеханічний аналіз основних технічних прийомів. Критерії ефективності і надійності виконання технічних прийомів. Зміст, завдання, методи і засоби технічної підготовки в період становлення спортивної майстерності.

8. Методичне заняття (2 год.) Аналіз виконання технічних прийомів та їх застосування в різних ігрових ситуаціях.

Критерії ефективності та надійності техніки. Стійкість техніки проти «збиваючих» чинників. Умови виконання технічних прийомів в ігрових ситуаціях: простих, ускладнених і складних. Аналіз виконання ударів по м'ячу ногою, головою, зупинок м'яча, ведень, фінтів, відборів і вкидання м'яча, основних технічних прийомів гри воротаря та їх застосування в різних ігрових ситуаціях. Помилки при виконанні технічних прийомів і методи їх виправлення.

9. Практичне заняття (2 год.) Методика навчання техніці володіння м'ячем польового гравця.

Управління технічною підготовкою футболістів. Організація навчально-тренувального заняття з технічної підготовки, використання методів і засобів. Моделювання вправ в залежності від фаз засвоєння технічного прийому.

10. Практичне заняття (2 год.) Методика навчання техніці володіння м'ячем воротаря.

Організація та проведення навчально-тренувального заняття з врахуванням особливостей технічної підготовки воротарів різних вікових груп. Застосування методів і засобів щодо навчання техніці гри воротаря. Аналіз типових вправ при навчанні техніки гри воротаря.

11. Практичне заняття (2 год.) Методика навчання техніці пересувань у футболі.

Організація навчально-тренувального заняття з навчання техніці пересувань, використання методів і засобів. Моделювання вправ в залежності від засвоєння техніки пересування.

12. Семінарське заняття (3 год.) Рольова гра щодо моделювання спеціальних та ігрових вправ з технічної підготовки.

Перевірка знань слухачів з питань, розглянутих на лекційних та методичних заняттях за темою: «Технічна підготовка футболістів». Формування у слухачів вмінь і навичок побудови навчально-тренувального заняття, підбору вправ у відповідності до поставлених завдань, а також вміння використовувати макет футбольного поля та інформаційно-комунікаційні технології при поясненні їх виконання.

13. Навчальна практика (4 год.) Проведення слухачами тренувальних вправ з навчання техніці гри у футбол.

Складання план-конспекту з технічної підготовки і проведення слухачами окремих вправ з основної частини заняття, застосовуючи методи і засоби навчання футболістів технічним прийомам, відповідно до поставлених завдань. Враховується: чіткість формулювання в поясненні завдань заняття; організація виконання вправи; демонстрація вправи; виправлення помилок у виконанні; активність (лідерство); ефективність підготовленої вправи.

Навчальний план на ІІ сесію

№	Теми	Всього	Заняття				Навчальна практика	Форми
			Лекційні	Методичні	Семінарські	Практичні		
1	Педагогічний контроль у футболі та методика його проведення.	2	2					
2	Профорієнтація та відбір юних футболістів.	2	2					

3	Психологічна підготовка футболістів.	2	2					
4	Психолого-педагогічні характеристики особистості тренера з футболу. Управління командою.	2		2				
5	Лікарський контроль, особиста гігієна та профілактика травматизму.	2	2					
6	Організація раціонального харчування юних футболістів і футболістів аматорських команд.	2	2					
7	Установка на гру і розбір проведених ігор.	2		2				
8	Тактика, як засіб спортивної боротьби у футболі.	2	2					
9	Особливості навчання і методика викладання тактики гри у футбол.	2		2				
10	Методика навчання груповим і індивідуальним тактичним діям в обороні та атаці.	2				2		
11	Методика навчання командним	2				2		

	тактичним діям в обороні та атаці.							
12	Рольова гра щодо моделювання спеціальних та ігрових вправ з тактичної підготовки.	3			3			
13	Проведення слухачами тренувальних вправ з навчання тактиці гри у футбол.	4					4	План-конспект з техніки гри
	Загальна кількість годин	29	12	6	3	4	4	

1. Лекційне заняття. (2 год.) Педагогічний контроль у футболі і методика його проведення.

Поняття та види педагогічного контролю. Методичні особливості проведення контролю рівня фізичної і технічної підготовленості та змагальної діяльності футболістів. Методичні особливості проведення медико-біологічного і психологічного контролю.

2. Лекційне заняття. (2 год.) Профорієнтація та відбір юних футболістів.

Основні теоретичні положення відбору. Визначення понять: задатки, обдарованість і здібності. Специфіка відбору в футболі. Основні шляхи, принципи і етапи відбору. Організація і структура відбору. Критерії відбору та спортивна орієнтація. Прогнозування здібностей юних футболістів. Педагогічні та медико-біологічні основи відбору футболістів. Відбір футболістів і комплектування команд в дитячо-юнацькому і масовому футболі.

3. Лекційне заняття. (2 год.) Психологічна підготовка футболістів.

Загальні та спеціальні здібності. Темперамент і характер. Роль характерологічних особливостей. Коротка характеристика механізмів психологічного захисту (фантазія, раціоналізація, проекція, агресія, боязнь). Структура особистості. Формування специфічного сприйняття (почуття часу, м'яча і простору). Діагностика доігрового стану футболіста. Вікова періодизація розвитку. Вікові психологічні особливості дітей, підлітків, юнаків і дівчат. Психологічні риси, методи і засоби ефективного управління футбольною командою вимоги до особистості тренера.

4. Методичне заняття. (2 год.) Психолого-педагогічні характеристики особистості тренера з футболу. Управління командою.

Структура особистості тренера. Комплекс вимог до особистості тренера з футболу. Педагогічні характеристики особистості тренера з футболу. Рольові позиції тренера. Вплив особистості тренера на результативність футболістів. Готовність до діяльності та психічний стан тренера. Стилі управління командою.

5. Лекційне заняття. (2 год.) Лікарський контроль, особиста гігієна та профілактика травматизму.

Завдання лікарського контролю в навчально-тренувальному процесі. Медичне обстеження футболістів, об'єктивна оцінка стану здоров'я. Етапи проведення медичних обстежень. Функціональні зміни в організмі футболістів в результаті тренувальних навантажень. Методика контролю за динамікою показників тестування футболістів. Виявлення перетренованості і перенапруження. Сучасні методи фізіологічного контролю. Гігієнічні фактори як чинник оптимізації навчально-тренувального процесу. Попередження травматизму в футболі та надання першої медичної допомоги.

6. Лекційне заняття. (2 год.) Організація раціонального харчування юних футболістів і футболістів аматорських команд.

Основні аспекти раціонального харчування. Організація, режим, гігієнічні вимоги до організації харчування футболістів. Добовий раціон в залежності від віку; тренувальних та змагальних навантажень.

7. Методичне заняття. (2 год.) Установка на гру і розбір проведених ігор.

Значення майбутньої гри і особливості турнірного становища команди. Відомості про суперника: тактична схема, організація атакувальних і захисних дій, сильні та слабкі сторони гри команди, характеристика провідних гравців. Визначення складу своєї команди. Тактичний план майбутньої гри. Групові та персональні завдання гравцям. Можливі зміни тактичного плану в процесі матчу. Реалізація стандартних положень. Використання перерви для внесення коректив у гру футболістів. Розбір гри, що відбулася. Аналіз гри команди, окремих ланок і футболістів.

8. Лекційне заняття (2 год.) Тактика, як засіб спортивної боротьби у футболі.

Тактика гри у футбол. Загальні поняття про стратегію, тактику, схему, систему та стиль гри. Класифікація тактики. Значення тактики та її взаємозв'язок з іншими компонентами гри. Функції гравців. Оцінка ефективності тактики. Тактичне мислення та його складові. Тактика атаки і оборони. Індивідуальні, групові та командні тактичні взаємодії футболістів. Взаємодії футболістів при стандартних положеннях.

9. Методичне заняття (2 год.) Особливості навчання і методика викладання тактики гри у футбол.

Мета та завдання тактичної підготовки. Засоби та методи, що застосовуються в тактичній підготовці

футболістів. Характеристика тактичних знань, умінь і навичок. Залежність тактичної майстерності від рівня технічної, фізичної та психологічної підготовленості футболіста. Тактична підготовка футболістів різних ігрових амплуа. Типові помилки при навчанні тактиці гри та методи їх виправлення.

10. Практичне заняття (2 год.) Методика навчання індивідуальним і груповим тактичним діям в обороні та атаці.

Управління тактичною підготовкою футболістів. Організація навчально-тренувального заняття з тактичної підготовки, використання методів і засобів, що застосовуються при навчанні футболістів тактичним діям. Особливості навчання індивідуальним і груповим тактичним діям. Моделювання вправ в залежності від фаз засвоєння тактичних дій.

11. Практичне заняття (2 год.) Методика навчання командним тактичним діям в обороні та атаці.

Управління тактичною підготовкою футболістів. Організація навчально-тренувального заняття з тактичної підготовки, використання методів і засобів, що застосовуються при навчанні футболістів тактичним діям. Особливості навчання командним тактичним діям. Моделювання вправ в залежності від фаз засвоєння тактичних дій.

12. Семінарське заняття (3 год.) Рольова гра щодо моделювання спеціальних та ігрових вправ з тактичної підготовки.

Перевірка знань слухачів з питань, розглянутих на лекційних та методичних заняттях за темою: «Тактична підготовка футболістів». Формування у слухачів вмінь і навичок побудови навчально-тренувального заняття, підбору вправ з тактичної підготовки, згідно поставлених

завдань, а також вміння використовувати макет футбольного поля та інформаційно-комунікаційні технології при поясненні їх виконання.

13. Навчальна практика (4 год.) Проведення слухачами тренувальних вправ з навчання тактиці гри у футбол.

Складання план-конспекту з тактичної підготовки і проведення слухачами окремих вправ основної частини заняття, застосовуючи методи і засоби навчання футболістів тактичним діям, відповідно до поставлених завдань. Враховується: чіткість формулювання в поясненні завдань заняття; організація виконання вправи; демонстрація вправи; виправлення помилок у виконанні; активність (лідерство); ефективність підготовленої вправи.

Навчальний план на ІІІ сесію

№	Теми	Всього	Заняття				Навчальна практика	Форми
			Лекційні	Методичні	Семінарські	Практичні		
1	Фізична підготовка футболістів.	2	2					
2	Методи тренування рухових якостей футболістів.	2		2				
3	Методи та засоби розвитку рухових якостей футболістів, з урахуванням їх віку і кваліфікації	2				2		
4	Методи та засоби проведення загальної і	2				2		

	спеціальної розминки футболістів, з урахуванням їх віку і кваліфікації.							
5	Проведення слухачами тренувальних вправ з фізичної підготовки.	4					4	План-конс-пект з фізич-ної підго-товки
6	Семінарське заняття. Рольова гра щодо моделювання спеціальних вправ з фізичної підготовки.	3			3			
7	Практичний іспит. Проведення тест-заняття щодо моделювання спеціальних вправ за видами підготовки.	4						
8	Захист контрольних робіт.	3			3			
9	Методичне заняття. Консультація з питань теоретичного іспиту.	1		1				
10	Правила гри.	1						Пись-мовий тест
11	Теоретичний іспит.	4						
	Загальна кількість годин	28	2	3	6	4	4	

1. Лекційне заняття (2 год.) Фізична підготовка футболістів.

Мета і завдання фізичної підготовки. Завдання, характеристика загальної та спеціальної фізичної підготовки і їх співвідношення. Методи та засоби розвитку рухових якостей: сили, швидкості, гнучкості, витривалості, координаційних здібностей. Індивідуалізація розвитку рухових якостей. Обсяг та інтенсивність вправ щодо розвитку рухових якостей. Зміст розминки перед матчем і навчально-тренувальним заняттям. Вибір і моделювання вправ, дозування навантаження підчас розвитку різних рухових якостей. Взаємозв'язок фізичної, технічної, тактичної підготовки в навчально-тренувальному занятті.

2. Методичне заняття (2 год.) Методи тренування рухових якостей футболістів.

Характеристика методів розвитку рухових якостей футболістів. Безперервний метод виконання тренувальних вправ: рівномірний; змінний. Метод виконання вправ «з перервами»: інтервальний; повторний; ігровий; змагальний. Метод колового тренування. Урахування закономірностей вікової динаміки рухових якостей футболістів та основних параметрів спрямованості тренувальних навантажень.

3. Практичне заняття (2 год.) Методи та засоби розвитку рухових якостей футболістів, з урахуванням їх віку і кваліфікації.

Використання методів і засобів щодо виховання загальних і спеціальних рухових якостей, координаційних здібностей, швидкості, сили, витривалості та гнучкості футболістів різних вікових категорій.

4. Практичне заняття. (2 год.) Методи та засоби проведення загальної і спеціальної розминки футболістів, з урахуванням їх віку і кваліфікації.

Використання методів і засобів для проведення загальної і спеціальної розминки футболістів, з урахуванням їх віку та кваліфікації. Розминка у навчально-

тренувальному занятті, залежно від його спрямованості. Розминка перед матчем.

5. Семінарське заняття. (3 год.) Рольова гра щодо моделювання спеціальних та ігрових вправ з фізичної підготовки.

Перевірка знань слухачів з питань, розглянутих на лекційних та методичних заняттях за темою: «Фізична підготовка футболістів».

Формування у слухачів вмінь і навичок побудови навчально-тренувального заняття, підбору вправ з розвитку рухових якостей згідно поставлених завдань, а також вміння використовувати макет футбольного поля та інформаційно-комунікаційні технології при поясненні їх виконання.

6. Навчальна практика (4 год.) Проведення слухачами тренувальних вправ з фізичної підготовки.

Складання план-конспекту з фізичної підготовки і проведення слухачами окремих вправ з основної частини заняття, застосовуючи методи і засоби з метою розвитку рухових якостей футболістів різних вікових груп, відповідно до поставлених завдань. Враховується: чіткість формулювання в поясненні завдань заняття; організація виконання вправи; демонстрація вправи; виправлення помилок під час виконання; активність (лідерство); ефективність підготовленої вправи.

7. Семінарське заняття (3 год.) Захист контрольних робіт.

Мета захисту контрольних робіт – виявити у слухачів вміння користуватися сучасною навчально-методичною літературою з проблем різнобічної підготовки футболістів, здатність узагальнювати сучасний педагогічний досвід організації та проведення навчально-тренувального процесу в дитячо-юнацьких та аматорських командах.

8. Методичне заняття (1 год.) Консультація з питань теоретичного іспиту.

Зміст та структура питань екзаменаційних білетів, теоретичні і методичні основи побудови відповіді. Методи побудови схеми навчально-тренувального заняття згідно завданню екзаменаційного білету.

9. Практичний іспит. (4 год.) Тест-заняття за видами підготовки. Проведення слухачами за отриманими завданнями вправ з технічної / тактичної / фізичної підготовки, з вирішенням поставлених завдань. Враховується: ясність формулювання в поясненні завдань заняття; організація виконання вправи; демонстрація вправи; виправлення помилок у виконанні; активність (лідерство); ефективність підготовленої вправи.

10. Письмовий тест з Правил гри. (1 год) Складання письмового тесту. За отриманим завданням дати відповідь на запитання щодо описаних ігрових ситуацій.

11. Теоретичний іспит. (4 год.)

Контроль успішності за п’ятибальною шкалою у вигляді оцінки відповідей слухача згідно екзаменаційним білетам з вивчених тем навчальної програми.